Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Ústav sociální práce

Sociální práce ve vězeňství

Diplomová práce

Autor: Bc. Tereza Pabyšková

Studijní program: N6731 Sociální politika a sociální práce

Studijní obor: Sociální práce

Vedoucí práce: JUDr. et Mgr. Filip Rigel, Ph.D

Hradec Králové 2022

Univerzita Hradec Králové
Ústav sociální práce

Zadání diplomové práce

Autor:	**Tereza Pabyšková**
Studium:	U2052
Studijní program:	N6731 Sociální politika a sociální práce
Studijní obor:	Sociální práce
Název diplomové práce:	**Sociální práce ve vězeňství**
Název diplomové práce AJ:	Social work in prisons

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce bude zaměřena na téma sociální práce ve vězeňství. V teoretické části budou vymezeny základní pojmy, budou popsány věznice jako organizace a následně se práce bude zabývat samotným výkonem sociální práce ve věznicích. Empirickou část bude tvořit kvantitativní výzkumné šetření, které bude provedeno formou dotazníkového šetření. Cílem výzkumného šetření bude analýza výkonu trestu odnětí svobody z pohledu sociálního pracovníka ve věznicích. Hlavní výzkumný cíl bude rozdělen na dílčí cíle, kdy se práce bude zabývat podrobným popisem činností sociálního pracovníka, jak a s kým probíhá spolupráce s externími organizacemi a také se bude zabývat otázkou, zda jsou potřeby změny v sociální práci ve věznici.

KALVODOVÁ, V. Trest odnětí svobody a jeho výkon, Praha: Wolters Kluwer, 2016 Koncepce vězeňství do roku 2025. Praha: Ministerstvo spravedlnosti České republiky, 2016 LEŠKOVÁ, L. Sociálny pracovník v penitenciárnej a postpenitenciárnej starostlivosti, Brno: Tribun, 2013 MAREŠOVÁ, A. a kol. Výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody kriminologická analýza, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2016. MATOUŠEK, O. Encyklopedie sociální práce, Praha: Portál, 2013 MUSIL, L., BAREŠ, P., et. HAVLÍKOVÁ, J., Výkon profese sociální práce v systémech sociální ochrany ČR. Praha: VÚPSV, 2017

Garantující pracoviště:	Ústav sociální práce, Filozofická fakulta
Vedoucí práce:	JUDr. et Mgr. Filip Rigel, Ph.D.
Oponent:	JUDr. Miroslav Mitlöhner, CSc.
Datum zadání závěrečné práce:	30.4.2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala sama za použití citované literatury a použitých zdrojů, pod vedením vedoucího práce JUDr. et Mgr. Filip Rigel, Ph.D

V Hradci Králové dne ……...

Bc. Tereza Pabyšková

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat panu JUDr. et Mgr. Filipu Rigelovi, Ph.D, vedoucímu mé diplomové práce, za vedení a cenné rady. Dále děkuji všem sociálním pracovníkům ve věznicích, s kterými jsem mohla realizovat svůj výzkum. Děkuji za vstřícné jednání a domluvu.

Anotace

PABYŠKOVÁ, Tereza. *Sociální práce ve vězeňství*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Ústav sociální práce Univerzity Hradec Králové, 2022. 74 s. Diplomová práce.

Cílem diplomové práce je seznámení se sociální prací ve vězeňství. První polovina teoretické části je věnována Vězeňské službě ČR jako organizaci, kde je popsána věznice a její principy. Druhá polovina poskytuje podrobnou charakteristiku sociální práce ve vězeňství, včetně popisu pracovní činnosti sociálního pracovníka. Praktická část se zaměřuje na podrobný popis pracovní činnosti sociálního pracovníka ve věznici, jak probíhá spolupráce s externími organizacemi a dále se zabývá otázkou, zda samotní sociální pracovníci pociťují, že je potřeba změna v sociální práci ve věznici.

Klíčová slova: sociální práce, vězeňská služba, věznice, sociální pracovník ve vězeňství, výkon trestu odnětí svobody

Annotation

PABYŠKOVÁ, Teresa. *Social work in prison.* Hradec Králove: Philosophical Faculty, Institute of Social Work, University of Hradec Králové, 2022, 74 pp. The Diploma Thesis.

The aim of my thesis is to introduce social work in the prison. The first half of the theoretical part is devoted to the Prison Service of the Czech Republic as an organization, where the prison and its principles are described. The second half of the thesis provides a detailed characterization of social work in prison, including a description of the social worker's work activities. The practical part focuses on a detailed description of the work activity of the social worker in the prison, how the cooperation with external organizations takes place, and further discuss the question of whether social workers themselves feel that there is a need for change in social work in prison.

Keywords: social work, prison service, prison, social worker in prison, serving a custodial sentence

Obsah

Úvod **11**

1 Základní pojmy **13**

2 Věznice jako organizace **17**

2.1 Vězeňská služba České republiky 17

2.1.1 Koncepce vězeňství do roku 2025 18

2.2 Věznice 19

2.3 Výkon trestu odnětí svobody 23

2.4 Výkon vazby 25

2.5 Specializované oddělení 25

2.6 Program zacházení, SARPO 28

2.7 Specifické skupiny osob ve výkonu trestu 29

2.8 Zaměstnávání vězněných osob 32

3 Role sociálního pracovníka ve věznici **35**

3.1 Sociální práce ve věznici 35

3.2 Sociální pracovník ve věznici 36

3.2.1 Nároky na sociálního pracovníka ve věznici 37

3.2.2 Náplň pracovní činnosti 38

3.3 Formy sociální práce ve věznici 39

3.4 Spolupráce s externími organizacemi 41

4 Výzkumné šetření **45**

4.1 Cíl výzkumu 45

4.2 Metoda výzkumu 46

4.3 Transformační tabulka 47

4.4 Průběh výzkumu 48

4.5 Výzkumný soubor a popis prostředí 48

5 Popis a interpretace výzkumného šetření 49

5.1 Vyhodnocení jednotlivých otázek 49

5.2 Vyhodnocení dílčích cílů 61

5.3 Vyhodnocení výsledků výzkumného šetření 63

Závěr 65

Seznam použité literatury 67

Seznam obrázků 71

Seznam tabulek 72

Seznam grafů 73

Seznam příloh 74

Seznam použitých zkratek

ČR	Česká republika
KT	Konec trestu
MěÚ	Městský úřad
NKV	Nová koncepce vězeňství
OSPOD	Orgán sociálně právní ochrany dítěte
OPL	Omamné a psychotropní látky
OP	Občanský průkaz
OVT	Oddělení výkonu trestu
PMS	Probační a mediační služba
PP	Podmíněné propuštění
PSVD	Propustná skupina vnitřní diferenciace
PZ	Program zacházení
RL	Rodný list
SpO	Specializované oddělní
SARPO	Souhrnná analýza rizik a potřeb odsouzených
VTOS	Výkon trestu odnětí svobody

Seznam použitých zákonů

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách (ZSS)

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů (ZVTOS)

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (TZ)

Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské a justiční stráži České republiky (ZVJS)

Úvod

Tématem diplomové práce je Sociální práce ve vězeňství. Cílem práce je vytvořit ucelený přehled o tom, co vše vlastně znamená vězeňství a vysvětlit, že to není pouze izolace odsouzeného či ochrana společnosti před škodlivým chováním odsouzeného. Dále podat ucelený přehled o tom, co se vše vykonává a jaká specifika má sociální práce ve věznicích.

Toto téma jsem si vybrala zejména ze zájmu o tuto cílovou skupinu, neboť práce s odsouzenými klienty, která není vždy dobrovolná, je specifická a zajímavá sama o sobě a přináší každodenní nové poznatky. Téma jsem si také zvolila z důvodu, že pracuji právě jako sociální pracovník ve věznici s ostrahou, a setkávám se s problémem, kdy mnoho osob neví, jaká je náplň mé práce. Sociální práce se vykonává v terénu, vymezených prostředích a většinou na základě pomoci, nikdy se nejedná o prostředí, v kterém klient tráví 24 hodin denně a sociální práce je zde spíše formou kontroly. Klient, tedy odsouzený, je separován od svého původního života a sociálního prostředí. Dle mého názoru je to pro někoho dobré v tom ohledu, že se může pracovat s tím, co prožil a můžeme ho směrovat na jinou cestu, než kterou šel doposud, a která ho dostala do výkonu trestu odnětí svobody. V rámci sociální práce s odsouzeným ve výkonu trestu se sociální pracovník zaměřuje nejen na jeho problémy, které se týkají jeho momentální stavu, ale také v rámci resocializace se snaží sociální pracovník připravit odsouzeného na život po skončení výkonu trestu, snaží se mu také zajistit bydlení a zaměstnání, aby měl klient zázemí.

Celkovým cílem diplomové práce je vytvořit ucelený přehled a shrnutí poznatků o výkonu trestu odnětí svobody a funkci sociální práce ve věznici. Dále také z poznatků od dalších sociálních pracovníků shrnout, jaká je náplň sociálního pracovníka a zda by měla být nějaká změna v sociální práci ve věznici.

Diplomová práce se zabývá sociální práci ve vězeňství a je členěna na dvě části. V první polovině teoretické části budou vymezeny základní pojmy, které se pojí s výkonem trestu a sociální prací. Bude představena věznice jako organizace, tedy co je to Vězeňská služba a jak funguje výkon vazby a trestu. V další podkapitole budou představeny specifické skupiny osob ve věznicích a pro koho jsou určena specializovaná oddělení. V druhé polovině teoretické části bude charakterizována práce sociálního pracovníka ve věznici, jaké jsou nároky na výkon povolání a náplň činnosti, s kterou souvisí formy práce s odsouzenými. Budou vyjmenovány i organizace s kterými sociální pracovník spolupracuje externě.

Empirická část bude popisovat náplň sociálního pracovníka ve věznici a zda si myslí, že by měla nastat nějaká změna v tomto ohledu. Empirická část bude realizována formou dotazníkového šetření s vybranými sociálními pracovníky ve věznicích po celé ČR.

1 Základní pojmy

Na úvod bych v této kapitole chtěla uvést pár základních pojmů, které jsou s tímto tématem úzce spjaty a nesmí být opomenuty. Některé pojmy budou více popsány v následujících kapitolách.

Vazba je upravena zákonem č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, v platném znění. Jedná se o mimořádné opatření na základě důkazů v trestním řízení, které slouží k zajištění obviněného po dobu nezbytně nutnou pro účely probíhajícího trestního řízení a následného výkonu vazby. Do vazby smí být vzata osoba, které bylo sděleno obvinění. Rozhodnutí o vazbě musí být také odůvodněno skutkovými okolnostmi. O vzetí do vazby rozhoduje soud na návrh státního zástupce.

Existují tři typy vazby, a to:

- **Vazba útěková** – nařizuje se, pokud se soud domnívá, že se obviněný bude skrývat a vyhýbat se trestnímu řízení
- **Vazba koluzní** – ta vyplývá z obavy, že by obviněný mohl ovlivňovat svědky, spolupachatele, za účelem maření vyšetřování
- **Vazba předstižná** – zde jde o zabránění dokončení stávající nebo páchání další trestné činnosti (Bajcura, 1999)

Věznice zřizuje a ruší ministr vnitra a jejich správu vykonává Vězeňská služba dle zvláštního zákona. Od roku 2017 dělí na věznice s ostrahou a věznice se zvýšenou ostrahou. Do jednotlivých typů věznic jsou vězni umisťováni dle míry vnitřní a vnější diferenciace. Do věznice s ostrahou je umístěn odsouzený, u kterého nejsou splněny podmínky pro zařazení do věznice se zvýšenou ostrahou. Věznice s ostrahou se dále rozděluje na nízký, střední a vysoký stupeň zabezpečení. Do věznice se zvýšenou ostrahou jsou zařazeni odsouzení, jímž byl uložen výjimečný trest, trest odnětí svobody za trestný čin spáchaný ve prospěch organizované zločinecké skupiny, za zvlášť závažný zločin, za který mu byl uložen trest nejméně osm let nebo za úmyslný trestný čin a v posledních pěti letech uprchl nebo se pokusil uprchnout z vazby, výkonu trestu odnětí svobod nebo z výkonu zabezpečovací detence. (TZ)

Ústav pro výkon zabezpečovací detence nebo-li „detenční ústav“ je jeden z nepřísnějších druhů ochranného opatření. Do detenčního ústavu jsou umísťovány zvlášť duševně nemocné a nebezpečné osoby, u kterých ochranné léčení nemůže splnit svůj účel. V České republice jsou zřízeny dva detenční ústavy, a to v Brně a Opavě. Detenční ústavy jsou střezeny vězeňskou

službou, kdy během výkonu zabezpečovací detence se na tyto osoby působí léčebnými, psychologickými, vzdělávacími, pedagogickými, rehabilitačními programy, aby bylo dosaženo stavu, kdy lze zabezpečovací detenci změnit na ochranné ústavní léčení. (Vězeňská služba ČR , 2021)

Obviněným je osoba, od okamžiku, kdy proti ní bylo zahájeno trestní stíhání. (Draštík, a další, 2015)

Odsouzeným se stává obviněný okamžikem právní moci odsuzujícího rozsudku. (Draštík, a další, 2015)

Oběť trestného činu je dle zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, jakákoliv osoba, která se cítí být obětí spáchaného trestného činu, pokud nevyjde najevo opak nebo pokud nejde zjevně o zneužití postavení oběti. Obětí trestného činu může být pouze fyzická osoba. Za oběť trestného činu se považuje osoba, jíž bylo ublíženo trestným činem na zdraví nebo jí byla způsobena majetková či nemajetková újma, anebo pokud je pozůstalou osobou po oběti, které byla trestným činem způsobena smrt. (Policie ČR, 2021)

TČ a jejich dělení

Dle zákona č. 40/2009 Sb. ze dne 08. ledna 2009, Trestní zákoník, se trestným činem rozumí „ *…protiprávní čin, který trestní zákoník označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně…* “

Trestní zákoník dělí trestné činy na přečiny, zločiny a zvlášť závažné trestné činy. Zákon definuje přečiny jako nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, za něž je stanoven trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let. Zločiny jsou všechny trestné činy, které nejsou přečiny, u nichž je horní hranice trestní sazby více než pět let. Zvlášť závažné zločiny jsou ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let. (TZ)

Za spáchané trestné činy může soud uložit pouze tyto **druhy trestů**:

- Odnětí svobody
- Domácí vězení
- Obecně prospěšné práce
- Propadnutí majetku
- Peněžitý trest

- Propadnutí věci
- Zákaz činnosti
- Zákaz držení a chovu zvířat
- Zákaz pobytu
- Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce
- Ztrátu čestných titulů nebo vyznamenání
- Ztrátu vojenské hodnosti
- Vyhoštění (TZ)

Probační a mediační služba (PMS) je sociální služba působící v rámci Ministerstva spravedlnosti ČR a je organizační složkou státu a zároveň i jeho účetní jednotkou. Hlavním cílem PMS je snaha naplňování trestní spravedlnosti a provádění probace a mediace v rámci trestního řízení. Probační a mediační služba zajišťuje realizaci alternativních trestů. Alternativními tresty rozumíme tresty, které nejsou spjaté s odnětím svobody – patří sem obecně prospěšné práce, dohled, podmíněné propuštění s dohledem nebo trest domácího vězení. (Štern, a další, 2009)

Sociální kurátor je odborný pracovník státní sociální pomoci, který poskytuje kontinuální poradenskou a socioterapeutickou pomoc při překonávání obtížných životních situací. Náplň práce sociálního kurátora je vymezena v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Pomoc je poskytována především občanům propuštěným z VTOS, občanům, proti kterým je vedeno trestní řízení, nebo občanům, kterým byl trest odnětí svobody podmíněně odložen. Dále je pomoc poskytována občanům, kteří po dosažení zletilosti byli propuštěni z ústavní a ochranné péče. Sociální kurátor také poskytuje pomoc občanům, kteří vedou zahálčivý a nedůstojný způsob života, a osobám, jež jsou závislé na alkoholu a jiných omamných látkách. (Matoušek, 2003)

V souvislosti s vězeňstvím se často setkáváme s pojmem **sociální ochrana**. Sociální ochranu definuje (Černíková, 2008) jako „ … *zastřešující název pro okruh problémů, zákonitostí a vztahů, které vznikají od momentu konfliktu jedince se zákonem včetně reakcí společnosti na toto jednání a jejich účinků na pachatele až po jeho reintegraci do společnosti za působení institucí státních i nestátních. Pojednává o uvedeném okruhu problémů a integruje aspekty právní, sociální, psychologické, pedagogické a preventivní…* “

Penologie (z lat. poena = trest) je věda o trestech a trestání nebo se jí také říká věda o výkonu trestu a jeho účincích. Penologie se zabývá reálným výkonem trestu a jeho ochranným opatřením Zkoumá efektivnost ukládaných trestů, jejich psychosociální důsledky. Zabývá se institucemi sloužící k VTOS a věnuje se pachatelům trestné činnosti. (Černíková, 2008)

Penitenciaristika (z lat. paenitentia – náprava) je naukou o výkonu a účinnosti trestu odnětí svobody z hlediska obecných a zvláštních podmínek a zejména použitých metod, forem a prostředků nápravně výchovné činnosti podle stupně dosažené nápravy u jednotlivých kategorií odsouzených. (Černíková, 2008)

Kriminologie (z lat. crimen = zločin) je samostatná věda, která zkoumá za pomoci teoretických postupů a empirických metod kriminalitu, její příčiny, projevy a latenci, pachatele, oběť a jejich vzájemný vztah, sankční systémy a jejich účinnost, formální sociální kontrolu kriminality uskutečňovanou prostřednictvím trestní justice, neformální sociální kontrolu společenské procesy kriminalizace a viktimizace, prevenci a veřejné mínění o kriminalitě. (Kuchta, a další, 2005)

2 Věznice jako organizace

Vězeňství se vyskytuje napříč systémy trestní justice po celém světě. V České republice je tento institut zajišťován Vězeňskou službou České republiky. Chtěla bych tedy úvodem této kapitoly představit samotnou Vězeňskou službu a jak funguje.

2.1 Vězeňská služba České republiky

Vězeňská služba je zřízena a plní úkoly dle zákona č. 555/1992 Sb. o Vězeňské službě a justiční stáži České republiky. Je ozbrojeným bezpečnostním sborem, správním úřadem a účetní jednotkou a poskytovatelem zdravotních služeb. Působí na území České republiky. V čele stojí generální ředitel Vězeňské služby, nyní brg. Gen. Simon Michailidis, kterého jmenuje a odvolává ministr spravedlnosti. Vězeňská služba zajišťuje výkon vazby, výkon zabezpečovací detence a výkon trestu odnětí svobody a v rozsahu stanovené zákonem ochranu pořádku a bezpečnosti při výkonu soudnictví a správě soudů a při činnosti státních zastupitelství a Ministerstva spravedlnosti. (Vězeňská služba ČR , 2021)

Organizačními jednotkami Vězeňské služby jsou dle ustanovení § 1, odst. 4 zákona č. 555/1992 Sb., generální ředitelství, vazební věznice, věznice, ústavy pro výkon zabezpečovací detence, Střední odborné učiliště a Akademie Vězeňské služby. V každé organizační jednotce stojí v čele ředitel, kterého jmenuje a odvolává generální ředitel. Generální ředitelství zabezpečuje plnění společných úkolů organizačních jednotek, které řídí a kontroluje. (ZVJS)

K hlavním úkolům Vězeňské služby patří správa a ostraha věznic a ústavu pro výkon zabezpečovací detence, střeží, předvádí a eskortuje osoby ve výkonu trestu, skrze programy zacházení působí na osoby ve výkonu trestu, provádí výzkum v oboru penologie, zajišťuje pořádek a bezpečnost, vytváří podmínky pro pracovní činnost osob ve výkonu trestu, vede evidenci, zabezpečuje další vzdělávání příslušníků Vězeňské služby a mnoho dalších.

Tyto úkoly zajišťují vězeňská stráž, justiční stráž, správní služba, Akademie Vězeňské služby a pověřené orgány Vězeňská služby. Příslušníci Vězeňské služby mají postavení ozbrojeného bezpečnostního sboru, jsou ve služebním poměru, občanští zaměstnanci Vězeňské služby jsou v pracovním poměru. Příslušníci Vězeňské služby se dále dělí na příslušníky vězeňské stáže, justiční stáže a příslušníky pro výkon dozorčí služby. (Razsková, a další, 2018)

2.1.1 Koncepce vězeňství do roku 2025

Nová koncepce vězeňství (NKV) vychází z toho, že samotný výkon trestu odnětí svobody je zásadní z hlediska nápravy pachatele trestného činu a jeho budoucí reintegrace do společnosti. Musí se tedy vycházet z toho, že většina pachatelů trestné činnosti bude jednoho dne propuštěna a jejich příprava na propuštění a jejich život po propuštění začíná dnem jejich nástupu do výkonu trestu odnětí svobody. Globálním cílem NKV je vytvořit dobře fungující, efektivní, mezinárodní standardy dodržující vězeňství propojené s prevencí kriminality, postpenitenciární péčí, sociální sférou a vzdělávacím systémem, který směřuje k reintegraci pachatelů trestné činnosti do společnosti. V rámci multidisciplinárního týmu odborníků došlo k vytvoření 9 pracovních podskupin, které se staly výstupem konkrétních specifických cílů a nástrojů NKV. Jedná se tedy o:

1) Zaměstnávání vězňů
2) Zdravotnictví ve věznicích
3) Vzdělávání
4) Programy zacházení a SARPO
5) Legislativní změny v oblasti vězeňství
6) Řešení problematiky drog a ostatních návykových látek
7) Financování vězeňství
8) Resocializace propuštěných vězňů, návaznost na prevenci a postpéči
9) Bezpečnost ve věznicích

V rámci jednotlivých kapitol NKV je dodržován stejný metodologický postup. Každá kapitola je rozdělena do 5 částí, které se skládají z úvodu – popis problematiky, strategické cíle, současný stav, který je popisem nejen aktuální situace ve vězeňství, ale i označení problematických oblastí, dále seznam specifických cílů – vytyčení jednotlivých cílů a následná průběžná evaluace v příštích deseti letech a poslední částí je samotný příběh vězně – jak by vypadal jeho život po propuštění v případě současného stavu a nenaplnění cílů NKV a jak by naopak vypadal při dosažení cílů. NKV si stanovilo seznam 13 strategických cílů, které by měly být naplněny do roku 2025:

1) Zvýšení skutečné zaměstnanosti osob ve VTOS
2) Podpora zaměstnávání osob propuštěných z VTOS
3) Funkční systém vzdělávání vězněných osob

4) Aktivní personální politika, která má umožnit nárůst zájmu o kvalitní motivované zaměstnance do vězeňské služby
5) Dosažení stavu, kdy věznice zařazují odsouzené podle objektivně zjištěného stupně narušení osobnosti a mají dostatek odborného personálu, aby mohly být co nejrychleji zpracovány a naplňovány individuální programy zacházení
6) Posílení samostatnosti odborného personálu – aby pracovníci mohli věnovat svůj čas v práci s vězněnými osobami a ne administrativě
7) Standardizování programu zacházení a jejich rozšiřování do více věznic
8) Udržení dostupnosti zdravotních služeb ve vězeňských zařízeních
9) Fungující a vhodně provázaný standardizovaný systém účinné pomoci pro adiktologické klienty
10) Účinná ochrana vězeňského prostředí od průniku nelegálních látek a důsledná prevence
11) Zajištění bezpečného prostředí ve věznicích
12) Zajištění dostatečných rozpočtových zdrojů k financování dalšího rozvoje vězeňství
13) Stabilní právní rámec umožňující bezproblémové fungování věznic (Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2016)

2.2 Věznice

Trest se vykonává ve věznici nebo ve zvláštním oddělení vazební věznice. Tyto zřizuje a zrušuje ministr a jejich správu vykonává Vězeňská služba. Věznice se člení na věznici s ostrahou a věznici se zvýšenou ochranou. Zřizuje se i zvláštní typ věznice, a to pro mladistvé odsouzené. Pro každou věznici stanoví její ředitel vnitřní řád, který je schválen generálním ředitelstvím Vězeňské služby. Vnitřní řád stanoví denní rozvrh chodu věznice, činnosti odsouzených a jejich podíl na řešení situací související se životem věznice. (ZVTOS)

Věznici můžeme chápat dle (Razsková, a další, 2018) jako „ ... *relativně zřetelně a pevně ohraničený materiální a psychosociální prostor. Každodenně se v něm odehrávají četné mezilidské interakce, do kterých vstupují především vězni a vězeňský personál, s podstatně nižší četností pak orgány činné v trestním řízení, dále obhájci, příbuzní a přátele vězňů při návštěvách, případně i některé další osoby ...*“

Níže uvádím mapu věznic a detenčních ústavů v ČR:

Obr. 1 Mapa věznic v ČR

(zdroj: Železná, Myšička, 2019)

Vnitřní a vnější diferenciace věznic

Pouze soud může rozhodovat o tom, do jakého typu věznice bude odsouzený umístěn. Rozhoduje na základě sociálních vazeb odsouzeného a snaží se umístit odsouzeného v blízkosti jeho bydliště. Do jednotlivých věznic poté umisťuje generální ředitelství Vězeňské služby. Od října 2017 se profilace věznic změnila dle způsobu vnějšího střežení, zajištění bezpečnosti a režimu výkonu trestu ze čtyř, tj. s dohledem, dozorem, s ostrahou a se zvýšenou ostrahou pouze na dva typy, tedy na věznice s ostrahou a věznice se zvýšenou ostrahou. Ke změně zařazení odsouzeného z věznice s ostrahou do věznice se zvýšenou ostrahou dochází v případě, že byli odsouzeni za úmyslný trestný čin a v posledních pěti letech uprchli z vazby nebo z výkonu trestu. Postačí však i dle návrhu to, že se pokusili uprchnout, a to i ze zabezpečovací detence. V ČR se nachází čtyři věznice se zvýšenou ostrahou, a to věznice Karviná, věznice Mírov, věznice Plzeň a věznice Valdice. Ostatní věznice jsou s ostrahou. (Kalvodová, 2016)

Vnitřní diferenciace věznic se člení na oddělení s nízkým, středním a vysokým stupněm zabezpečení. Odsouzení jsou zde rozmisťováni dle míry vnějšího a vnitřního rizika. Vnější riziko vyjadřuje míru nebezpečnosti odsouzeného pro společnost, především dle spáchaného trestného činu, délky trestu a formu jeho zavinění. Vnitřní riziko vyjadřuje míru ohrožení

bezpečnosti během výkonu trestu s přihlédnutím k individuálním charakteristikám odsouzeného. Zde se zohledňuje povaha trestného činu, nevykonaná ochranná opatření, průběh předchozích trestů a hrozba útěků. O vyhodnocení těchto rizik a umístění do příslušného stupně zabezpečení rozhoduje odborná komise složena z vedoucího oddělení výkonu trestu či vazby, ředitele, speciálního pedagoga, sociálního pracovníka, psychologa a vychovatele. Proti tomuto rozhodnutí si může odsouzený podat stížnost do 3 dnů od oznámení, o které rozhoduje generální ředitel Vězeňské služby nebo pověřený zaměstnanec vězeňské služby. (ZVTOS)

Do oddělení s nízkým stupněm zabezpečení se umisťují odsouzení s nízkým vnitřním i vnějším rizikem, nejčastěji se jedná o odsouzené, kteří byli rozhodnutím soudu odsouzení za nedbalostní trestný čin, který nepřevyšuje 3 roky nebo odsouzeni za úmyslný trestný čin bez prvku násilí nebo sexuálního motivu či sexuálního a drogového kontextu, jejichž trest odnětí svobody nepřevyšuje 1 rok a jsou prvověznení, pokud u nich nebyly shledány skutečnosti, které by vyžadovaly vyšší stupeň zabezpečení. Ve středním stupni zabezpečení jsou umístění odsouzení, kteří byli rozhodnutím soudu odsouzeni za nedbalostní trestný čin, který však nepřesahuje dobu delší než 3 roky, nebo odsouzení za úmyslný trestný čin spáchaný bez prvku násilí či sexuálního motivu a drogového či sexuálního kontextu odsouzení rozhodnutím soudu maximálně na dobu 3 let, a pokud za úmyslný trestný čin je ve výkonu trestu nejvýše po třetí. Do posledního stupně zabezpečení, tedy do vysokého jsou umisťováni odsouzení, u kterých nebyly splněny podmínky, aby byli zařazeni do nižšího stupně zabezpečení. (Kalvodová, 2016)

Vnitřní diferenciace však nespočívá pouze v rozdělení na tři stupně zabezpečení, ale pojí se s ní i tzv. propustné skupiny vnitřní diferenciace (PSVD). Rozhodujícími faktory pro zařazení do různé PSVD je plnění programu zacházení, charakteristiky osobnosti, chování, jednání a postoje ke spáchané trestné činnosti, možnost resocializace a přístup k plnění povinností v průběhu výkonu trestu. Jedná se o motivační systém, při kterém jsou odsouzení rozdělováni do tří PSVD. Odsouzený může být přeřazen v rámci PSVD zpravidla při hodnocení programu zacházení, který bývá většinou 4x do roka, nejedná se tedy pouze o přeřazení v rámci kázeňského trestu. Do I. PSVD jsou zařazováni odsouzení, kteří plní PZ i další své povinnosti, jednají v souladu s řádem věznice, aktivně se podílejí na organizaci života ve věznici nebo mimo ni a spolupracují se zaměstnanci věznice. Do II. PSVD se zařazují odsouzení, kteří pouze z části plní PZ, chovají se a jednají převážně s řádem věznice a občasně se podílejí na činnostech spojených s organizací života ve věznici.

Do poslední PSVD, tedy do III. jsou zařazeni odsouzení, kteří odmítají přijmout nebo neplnění PZ, své povinnosti anebo se chovají a jednají v rozporu s řádem věznice. (Věznice Jiřice, 2021). Níže uvádím motivační činitele pro všechny PSVD ve středním i vysokém stupni zabezpečení pro odsouzené. Vycházím z vnitřního řádu věznice Jiřice.

Motivační činitelé ve věznici s ostrahou v oddělení se středním stupněm zabezpečení

(11) Motivačními činiteli uplatňovanými v I. PSVD se rozumí možnost:

a) rozhodnutí ředitele věznice o umístění odsouzených do nízkého stupně zabezpečení,
b) podání návrhu ředitele věznice k podmíněnému propuštění nebo připojení se k takovému návrhu,
c) udělení odměny podle § 45 odst. 2, písm. h) ZVTOS,
d) udělení odměny podle § 45 odst. 2, písm. g) ZVTOS,
e) předložení návrhu k realizaci opuštění věznice v souvislosti s návštěvou podle § 19 odst. 8 ZVTOS,
f) udělení volného pohybu k návštěvě akcí realizovaných mimo věznici nebo za účelem plnění programu zacházení anebo k docházce do školy, při plnění pracovních úkolů podle příslušných ustanovení ŘVTOS,
g) realizace vycházek podle možností věznice v rozsahu až 2 hodin,
h) povolení návštěv až 5 osob,
i) povolení návštěv bez zrakové a sluchové kontroly zaměstnanců věznice podle § 19 odst. 5 ZVTOS,
j) přednostního zařazení do práce,
k) realizace nákupu potravin a věcí osobní potřeby minimálně dvakrát týdně,
l) jednorázového nákupu do výše 800,- Kč,
m) účasti na pořádaných kulturních akcích ve věznici bez omezení,
n) využívání místnosti pro kondiční cvičení,
o) sledování televizních programů do 24 hodin,
p) uplatnění estetických prvků více než 1 kusu od každého druhu v ubytovacím prostoru (např. květina, polička, obrázek),
q) používání dalších věcí.

(12) Motivační činitelé uvedené v předcházejícím odstavci se ve II. PSVD uplatňují ve výjimečných případech s tím, že:

a) jednorázový nákup je umožněn do výše 600,- Kč,
b) rozsah sledování televizních programů je omezen do 23 hodin,
c) uplatnění estetických prvků 1 kusu od každého druhu v ubytovacím prostoru.

(13) Motivační činitelé uvedené v odstavci pro I. PSVD se ve III. PSVD neuplatňují s tím, že:

a) jednorázový nákup je umožněn do výše 400,- Kč,
b) rozsah sledování televizních programů je omezen do 22 hodin.

Obr. 2. Motivační činitelé PSVD ve středním stupni

(Zdroj: vnitřní řád věznice Jiřice)

Motivační činitelé ve věznici s ostrahou v oddělení s vysokým stupněm zabezpečení

(14) Motivačními činiteli uplatňovanými v I. PSVD se rozumí možnost:

a) rozhodnutí ředitele věznice o umístění odsouzených do oddělení se středním stupněm,
b) podání návrhu ředitele věznice k podmíněnému propuštění nebo připojení se k takovému návrhu,
c) udělení odměny podle § 45 odst. 2, písm. h) ZVTOS,
d) udělení odměny podle § 45 odst. 2, písm. g) ZVTOS,
e) předložení návrhu k realizaci opuštění věznice v souvislosti s návštěvou podle § 19 odst. 8 ZVTOS,
f) účast na akcích realizovaných mimo věznici nebo za účelem plnění programu zacházení podle příslušných ustanovení ŘVTOS,
g) realizace vycházek podle možností věznice v rozsahu až 1,5 hodiny
h) podle podmínek věznice povolení návštěv bez zrakové a sluchové kontroly zaměstnanců věznice podle § 19 odst. 5 ZVTOS,
i) přednostního zařazení do práce,
j) jednorázového nákupu do výše 800,- Kč,
k) účasti na pořádaných kulturních akcích ve věznici,
l) využívání místnosti pro kondiční cvičení,
m) sledování televizních programů do 24 hodin,
n) používání dalších věcí pro aktivity programu zacházení.

(15) Motivační činitelé uvedené v předcházejícím odstavci se ve II. PSVD uplatňují ve výjimečných případech s tím, že:

a) jednorázový nákup je umožněn do výše 600,- Kč,
b) rozsah sledování televizních programů je omezen do 23 hodin.

(16) Motivační činitelé uvedené v odstavci pro I. PSVD se ve III. PSVD neuplatňují s tím, že:

a) jednorázový nákup je umožněn do výše 400,- Kč,
b) rozsah sledování televizních programů je omezen do 22 hodin.

Obr. 3 Motivační činitelé PSVD ve vysokém stupni

(Zdroj: vnitřní řád věznice Jiřice)

2.3 Výkon trestu odnětí svobody

Trest odnětí svobody se odlišuje od ostatních tzv. alternativních trestů především tím, že připraví odsouzeného o jeho svobodu a jsou mu omezena jistá práva. Výkon trestu se ukládá ve věznici s ostrahou nebo se zvýšenou ostrahou.

Účelem výkonu trestu odnětí svobody je působit na odsouzené tak, aby snižovali nebezpečí recidivy svého kriminálního chování, chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit jim v páchání další trestné činnosti, a aby odsouzení po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody vedli soběstačný a řádný život, který je v souladu se zákonem. Ve výkonu trestu odnětí svobody musí být s odsouzenými jednáno takovým způsobem, který respektuje jejich osobnost,

musí být zachováno jejich zdraví a podporovat jejich návrat do společnosti. Do výkonu trestu lze přijmou odsouzeného jen na základě písemného nařízení soudu. Po přijetí do výkonu trestu musí být odsouzený prokazatelně seznámen se svými právy, ale i povinnostmi dle trestního zákoníku, řádu výkonu trestu a vnitřního řádu věznice. (TZ)

Osoby ve výkonu trestu mají některá práva omezena, avšak jsou jim zaručena tyto práva:

- Sociální podmínky odsouzených a poskytování zdravotních služeb
- Korespondence
- Užívání telefonu
- Návštěvy
- Duchovní a sociální služby
- Uspokojování kulturních potřeb
- Používání dalších věcí (mají právo půjčovat si a hrát společenské hry, které jsou k dispozici)
- Nákup potravin a věcí osobní potřeby
- Přijetí balíčku
- Příjem peněz a nakládání s nimi

Odsouzení smí k uplatnění svých práv podávat stížnost. Zaměstnanci Vězeňské služby jsou povinni dbát na zachování základních práv odsouzeného. (ZVTOS)

Odsouzení mají také povinnosti, které jsou stanoveny dle zákona:

- Dodržování stanoveného pořádku a kázně
- Plnění pokynů a příkazů zaměstnanců Vězeňské služby
- Pracovat, pokud mu je přidělena práce
- Plnit PZ
- Nepoškozovat cizí majetek
- Dodržovat zásady slušného chování
- Podrobení se osobní a lékařské prohlídce a prohlídce svých věcí
- Dodržování zásad hygieny
- Dodržování předpisů, které souvisejí s bezpečností a ochranou zdraví při práci (Razsková, a další, 2018)

2.4 Výkon vazby

Výkon vazby a výkon trestu odnětí svobody mají jedno společné, a to zadržení/izolaci osoby v uzavřeném prostoru věznice. Vazba ale není a nemůže být trestem. Jedná se o procesní úkon zajišťující osobu obviněnou pro účely trestního řízení a výkonu trestu. V ČR došlo k zavedení institutu vazby do platné legislativy až od roku 1994, kdy zároveň došlo k zařazení pojmu presumpce neviny. Výkon vazby upravuje zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby a vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby. (Razsková, a další, 2018)

Do výkonu vazby jsou umísťováni obvinění na základě rozhodnutí soudu. Ihned po přijetí se obvinění seznamují se všemi právními normami upravujícími výkon vazby a s prostředím v němž budou vazbu vykonávat. Délka vazby je určena dle paragrafu, pro který je obviněný stíhán. Vazba může trvat v přípravném řízení a v řízení před soudem jen nezbytnou dobu. Celková doba však nesmí, přesáhnout dobu:

- 1 roku, je-li vedeno trestní stíhání pro přečin
- 2 roky, je-li vedeno trestní stíhání pro zločin
- 3 roky, je-li vedeno trestní stíhání pro zvlášť závažný zločin
- 4 roky, je-li vedeno trestní stíhání pro zvlášť závažný zločin, za který lze dle trestního zákoníku uložit až výjimečný trest

Doba strávená ve vazbě je rozdělena na třetiny, kdy jedna třetina připadá na přípravné řízení, a dvě třetiny doby strávené ve vazbě připadají na řízení před soudem. Není-li přípravné řízení nebo řízení před soudem před uplynutím této doby skončeno musí být nejpozději v poslední den lhůty obviněný propuštěn z vazby. (TZ)

2.5 Specializované oddělení

V souladu s rozvojem českého vězeňství se rozvíjí a rozšiřují specializovaná oddělení, která jsou určena pro ty odsouzené, kteří mají specifické problémy. V každé věznici v ČR je zřízen specializovaný oddíl. Dle dostupných zdrojů jsou v ČR čtyři druhy specializovaných oddílů:

- Pro odsouzené trvale pracovně nezařaditelné
- Pro odsouzené matky, kterým je zpřístupněno vykonávat trest společně s jejich dětmi
- Pro výkon ochranného léčení (protialkoholní, protitoxikomanické, sexuologické, psychiatrické a patologické hráčství)

- Pro odsouzené s poruchou duševní, poruchou chování a s poruchou osobnosti, která je způsobena užíváním návykových látek

Na těchto odděleních jsou realizovány za pomoci multidisciplinárního týmu, tj. psycholog, speciální pedagog, sociální pracovník a vychovatel programy zacházení, které mají přísná měřítka. (Vězeňská služba ČR , 2021)

Úkolem specializovaných oddělení je především minimalizovat možnost zneužívání u somatických a duševně slabších odsouzených. Omezit konflikty a předcházet možnému výskytu problémů mezi odsouzenými, umožnit odsouzeným vykonat jejich trest odnětí svobody v prostředí, kde se nebude nadále zhoršovat jejich psychický stav a v poslední řadě se zaměstnanci zaměřují na přípravu odsouzeného na výstup z vězení a jeho postupné začleňování zpět do společnosti. (Razsková, a další, 2014)

Specializovaný oddíl pro odsouzené trvale pracovně nezařaditelné

V tomto oddíle jsou umístění odsouzení s ohledem na jejich věk a zdravotní stav. Cílem tohoto programu je umožnění handicapovaným odsouzeným výkon trestu, v prostředí, které nebude zhoršovat jejich zdravotní stav a bude je vést k pozitivní hodnotové orientaci, smysluplnému trávení volného času a podporovat postoje k tomu, aby po výkonu trestu odnětí svobody vedly řádný život. V neposlední řadě je důležité, aby se zamezilo možnosti fyzického a psychického zneužívání slabších odsouzených. Odsouzení se pravidelně účastní speciálně výchovných aktivit a dle svých potřeb a možností využívají další nabídky aktivit věznice. (Věznice Rapotice, 2022)

Specializovaný oddíl pro výkon trestu odnětí svobody matek nezletilých dětí od 1 do 3 let věku dítěte

Koncepce specializovaného oddílu vychází ze zkušeností z ciziny, avšak respektuje náš právní řád a systém sociálního zabezpečení. Specializovaný oddíl se nachází ve věznici Světlá nad Sázavou, byl zřízen dne 1. října 2002. V rámci českých věznic se jedná o jediný oddíl, ve kterém je matce umožněno pečovat ve výkonu trestu o své dítě. Pro přijetí na SpO musí odsouzená matka zažádat a splňovat daná kritéria, kterými jsou:

- žena před výkonem trestu odnětí svobody nebyla omezena v rodičovské odpovědnosti
- trest odsouzené matce skončí zpravidla do dovršení 3 let věku dítěte
- délka trestu matky je delší než 6 měsíců

- žena o dítě před výkonem trestu řádně pečovala a po propuštění z VT bude mít možnost se o dítě starat
- zdravotní a psychický stav musí umožňovat ženě o dítě pečovat
- prokazatelné finanční zajištění nákladů, které vzniknou při uspokojování potřeb dítěte v případě přijetí na oddělení
- kladné stanovisko Orgánu sociálně právní ochrany dětí

Cílem programu je zvládnutí péče o dítě a formování jeho osobnosti. Tedy péče o zdraví dítěte, tělesný, rozumový, citový a mravní vývoj, včetně přípravy stravy, zajištění hygieny, praní, žehlení, úklidu a aktivního trávení času s dítětem. Pokud matky zvládají stanovený program zacházení o dítě, mohou navštěvovat i jiné zájmové či vzdělávací aktivity, které probíhají ve věznici. (Věznice Světlá nad Sázavou, 2022)

Žena je s dítětem ubytována samostatně, kdy ložnice je vybavená vším, co matka potřebuje k tomu, aby se mohla řádně starat o své dítě. Pokud matka onemocní, stará se o dítě pověřený zaměstnanec věznice, pokud je však matka hospitalizována mimo věznici, nastupuje zde pověřený orgán OSPOD. Pokud ovšem matka neplní své povinnosti, které se týkají trvalého a celodenního pečování o dítě, nemá dostatek finančních prostředků či jí je uložen kázeňský trest, z důvodu, že nějakým způsobem porušila řád věznice, může ředitel věznice rozhodnout o umístění na standardizovaný oddíl, kdy matka přijde o možnost mít své dítě u sebe. (Razsková, a další, 2014)

Specializovaný oddíl pro výkon ochranných léčení

Klientelu tvoří muži i ženy, kteří mají pobyt v tomto zařízení určen rozhodnutím soudu, případně si sami požádají na základě svého dobrovolného rozhodnutí. Cílem je vytvořit podmínky odsouzeným pro jejich resocializaci a působit na ně pozitivně tak, aby bylo minimalizováno riziko další možné kriminální recidivy. Je zde využívána škála speciálních terapeutických praktik, skupinová či individuální psychoterapie a komunitní terapie. (Věznice a ÚVZD Opava, 2022)

Specializovaný oddíl pro odsouzené s poruchou duševní a poruchou chování (SpO)

Dlouhodobým cílem je zredukovat škodlivé či nebezpečné projevy chování odsouzených a naučit je kontrolovat své jednání a chování. Do SpO jsou odsouzení přijímání na základě vlastní žádosti. Především zde mohou být zařazeni odsouzení, kteří mají různé stupně poruchy osobnosti a jsou nějakým způsobem výrazně narušení. Duševní poruchou se rozumí klinicky

prokazatelná změna duševní činnosti, která vyřazuje člověka z fungování v běžném životě. Mezi symptomy duševních poruch patří především poruchy vnímání, emotivity, myšlení, paměti, jednání, vědomí, pudů a poruchy identity a intelektu. Poruchu chování můžeme charakterizovat jako projevy, které jsou trvalé, opakující se a jsou obrazem disociálního, agresivního a vzdorovitého chování. U těchto osob lze často nalézt nevhodné, nepříznivé sociální či rodinné prostředí. (Razsková, a další, 2014)

Do programu můžou být zařazení odsouzení všech věkových kategorií bez ohledu na délku trestu a stupeň vnitřní diferenciace. Všechny aktivity probíhají na kulturní místnosti formou skupinové psychoterapie, individuálního terapeutického zacházení, speciálně – výchovných aktivit či pracovních, vzdělávacích, kulturních a zájmových činností. (Věznice Valdice, 2022)

Specializovaný oddíl pro odsouzené s poruchou osobnosti a chování způsobenou užíváním psychotropních látek (SpO/T)

Do tohoto oddílu jsou přijímání odsouzení s duševní poruchou a poruchou chování vyvolanou účinkem návykových látek, kteří prokázali motivaci k aktivnímu řešení svého drogového problému. Musí být schopni přiznat vinu a podíl na spáchání trestného činu a jsou schopni skupinové práce. Aktivity probíhají stejnou formou jako na SpO, avšak jsou zaměřeny na dané problémy oddílu. (Věznice Valdice, 2022)

„Různorodost programů zacházení je dána tím, jaké konkrétní skupiny odsouzených jsou do jednotlivých věznic zařazovány a jaká specializovaná oddělení jsou v nich zřizována samozřejmě s ohledem na přítomnost erudovaných odborných zaměstnanců. Z mého pohledu představují specializovaná oddělení určitou výkladní skříň českého vězeňství a zároveň jsou vizitkou každého ředitele věznice.“ (Hospodka, 2006)

2.6 Program zacházení, SARPO

Program zacházení (PZ) se zpracovává na základě komplexní zprávy o odsouzeném s přihlédnutím na délku trestu, charakteristiku osobnosti a na příčiny páchání trestné činnosti. Jedná se o shrnutí výsledků posouzení jednotlivých odborných zaměstnanců, kteří zpracovávají komplexní zprávu, dále o hodnocení rizik a potřeb. PZ obsahuje konkrétní cíl a metody zacházení s odsouzeným, tak, aby směřovali k dosažení cíle, způsobu a hodnocení. Součástí PZ je vzdělávání, možnost pracovního zařazení, případně terapie, které slouží k přípravě na soběstačný život v souladu se zákonem. (ZVTOS)

SARPO neboli Souhrnná analýza rizik a potřeb odsouzených je komplexní zpráva o odsouzeném. Je zpracována na základě vstupního posouzení multidisciplinárního týmu, tedy vychovatele, sociálního pracovníka, speciálního pedagoga a psychologa v době pobytu odsouzeného v nástupním oddílu. Ve vyspělých vězeňských systémech zaměřených na ochranu společnosti je hodnocení rizik jedním ze základních přístupů pro práci s vězněnými osobami. V České republice se originální český nástroj SARPO zaměřený na hodnocení rizik a potřeb odsouzených stal oficiální metodou od 01. 11. 2012. Pokud se vychází z toho, že důvodem odsouzení k trestu odnětí svobody bylo spáchání trestného činu, ke kterému vedly vnější a vnitřní vlivy, měla by se charakteristika trestného činu a těchto situačních vlivů odrážet v zacházení s vězněnou osobou. Při zacházení s odsouzeným je kladen důraz na snížení rizika opakovaní trestného činu. SARPO je tedy nástroj, na jehož základě dochází k posouzení a následné kategorizaci odsouzených dle míry rizik a potřeb pro vhodný výběr intervence a následného ověření její účinnosti. Je to prediktivní nástroj recidivy, predikuje pravděpodobné budoucí selhání odsouzeného po propuštění z výkonu trestu.

Struktura nástroje SARPO je rozdělena do sedmi bodů:

I. Statické faktory (Základní informace o ods., trestní minulost, spáchaný trestný čin a způsobená újma)
II. Dotazník sebehodnocení (Informace od odsouzeného o jeho náhledu na spáchanou trestnou činnost v kontextu jeho života)
III. Riziko újmy (Vzniklé riziko)
IV. Dynamické faktory (vlastnosti, popřípadě situace, které jsou otevřené ke změně – bydlení, zaměstnání, finance, rodina a sociální kontakty, vzdělání a výchova, závislosti, osobnost a chování)
V. Adaptace v nástupním oddíle (Jak se odsouzený adaptoval v nástupním oddíle)
VI. Doporučení (doporučení zpracovává každý člen týmu sám dle toho, co je dle jeho odbornosti vhodné pro odsouzeného)
VII. Komplexní zpráva (Strukturované výstupy ze všech uvedených částí) (Drahý, a další, 2018)

2.7 Specifické skupiny osob ve výkonu trestu

Ve věznicích v České republice se nachází různé typy osob, které dle zákona dělíme do několika skupin. Pro každou skupinu jsou vytvořena pravidla, způsoby zacházení a jsou pro ně zřízená speciální oddělení ve věznicích případně speciální věznice.

V ČR se ke dni 10. 01. 2022 nachází 18.803 vězňů a 1.376 obviněných. Níže uvádím tabulku odsouzených osob ve výkonu trestu za rok 2020, jsou zde uvedeni muži, ženy, ale i mladiství ve všech věznicích ČR.

Tabulka 1 – Výkon trestu odnětí svobody – zastoupení mužů, žen a mladistvých ve výkonu trestu

Měsíc	S ostrahou nízký stupeň		S ostrahou střední stupeň		S ostrahou vysoký stupeň		S ostrahou nezařazeni	Se zvýšenou ostrahou		Mladiství		Celkem
	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži a ženy	muži	ženy	muži	ženy	
leden	778,27	237,45	4 805,55	604,41	10 592,18	688,77	285,41	1 101,32	30,50	45,68	5,68	19 175,22
únor	819,90	228,19	4 804,05	612,24	10 598,62	692,62	285,81	1 104,19	31,52	47,38	7,00	19 231,52
březen	839,73	226,27	4 780,91	624,50	10 632,68	700,95	256,50	1 122,36	34,68	45,36	7,00	19 270,94
duben	842,15	228,55	4 712,00	618,90	10 573,40	698,20	146,35	1 132,45	35,55	46,60	7,00	19 041,15
květen	765,70	221,55	4 586,65	599,55	10 389,40	699,30	159,30	1 135,50	34,85	45,95	7,25	18 645,00
červen	694,68	207,82	4 501,50	584,73	10 251,36	679,05	226,71	1 131,45	35,59	48,27	8,59	18 369,75
červenec	677,45	203,77	4 424,27	578,14	10 245,41	676,32	284,55	1 124,86	35,00	50,68	9,09	18 309,54
srpen	667,90	201,71	4 375,90	570,14	10 271,95	678,86	253,43	1 123,81	34,86	53,52	9,00	18 241,08
září	651,48	201,38	4 338,38	568,52	10 259,19	677,52	243,33	1 126,62	36,86	55,05	8,43	18 166,76
říjen	632,85	202,40	4 259,65	564,70	10 262,15	688,70	251,55	1 111,60	36,55	56,80	8,25	18 075,20
listopad	618,67	194,81	4 223,71	559,57	10 246,76	684,38	239,57	1 106,67	36,00	58,33	8,62	17 977,09
prosinec	565,86	182,95	4 105,55	542,36	10 222,41	692,82	204,43	1 111,14	36,14	60,95	8,00	17 732,61

Zdroj: Statistická ročenka 2020

Do těchto skupin patří:

- Ženy
- Matky s dětmi
- Mladiství
- Cizinci
- Odsouzení s duševními poruchami či poruchami chování
- Osoby trvale pracovně nezařaditelné
- Doživotně odsouzení
- Velmi nebezpeční odsouzení (TZ)

Ženy a matky s dětmi

V případech zvláštního zřetele může být matce umožněno, aby se ve výkonu trestu odnětí svobody starala o své dítě, které nedovršilo ještě zpravidla věku 3 let. Před rozhodnutím si ředitel věznice vyžádá praktického lékaře a OSPOD o vyjádření, zda je tento postup vhodný pro dítě. Odsouzená žena má v PZ stanoveno, že musí svému dítěti poskytnout celodenní péči. (ZVTOS)

Ženám ve výkonu trestu je umožněno denní koupání, praní osobního prádla a mohou např. využívat vlastní kosmetické přípravky. Pro matky s dítětem je zřízen specializovaný oddíl, který byl popsán v podkapitole výše. (Razsková, a další, 2014)

Mladiství

Odsouzení, kteří ještě nedovršili 18. roku věku, jsou zařazeni do speciální věznice pro mladistvé. U těchto odsouzených se spíše zaměřuje na jejich výchovu a zabezpečení přípravy na budoucí povolání. Při stanovení PZ se přihlíží k tomu, aby bylo zabezpečeno jeho pracovní kvalifikace a soběstačného života v souladu se zákonem. K přípravě na budoucí zaměstnání je třeba vždy vyjádření zákonného zástupce, pokud s ním je odsouzený v kontaktu, popřípadě se osloví OSPOD. K zařazení do práce není tento souhlas potřeba. Mladistvému odsouzenému je umožněno mít návštěvy 1x v měsíci na 5 hodin. (ZVTOS)

Trestní opatření u mladistvých musí vzhledem k okolnostem, osobě a poměrům mladistvého napomáhat k vytváření vhodných podmínek pro jeho další vývoj a rozvoj. Opatření lze použít pouze tehdy, pokud zvláštní způsoby řízení a opatření, zejména však obnovení narušených sociálních vztahů a přispívání k předcházení protiprávním činům, by nevedlo k dosažení účelu. Nepodmíněný trest odnětí svobody lze uložit pouze tehdy, pokud byla již vyčerpána všechna ostatní opatření a nepostačovalo to k dosažení účelu nápravy. (Razsková, a další, 2018)

Cizinci

Odsouzení, kteří nejsou české státní příslušnosti, jsou bezprostředně po přijetí do výkonu trestu poučeni o možnosti kontaktovat velvyslanectví jejich země. Jsou poučeni o možnosti přijetí konzulární návštěvy, dále o možnosti podat si žádost o předání k výkonu trestu do státu, jehož jsou státními občany. Zaměstnanci věznice odsouzené cizince poučí o jejich právech a povinnostech v mateřském jazyce a o poučení se vyhotoví záznam, který odsouzený podepíše. Věznice se snaží dle možností umisťovat odsouzené cizince tak, aby mohli cizinci stejného státního občanství spolu komunikovat v mateřském jazyce, pokud to není v rozporu s účelem trestu. Je jim poskytnut přístup k četbě knih v jazyce, který ovládají. (ZVTOS)

Odsouzení s duševními poruchami či poruchami chování

U odsouzených, kteří trpí duševní poruchou, poruchou chování, poruchou osobnosti a chování, která je způsobena užíváním návykových látek, či odsouzení s mentální retardací se zejména při zpracování PZ přihlíží k závěrům lékaře. U těchto odsouzených je nutnost

individuálního či skupinového působení. Odsouzení s těmito poruchami si mohou zažádat o zařazení do specializovaného programu, který se specializuje na jejich poruchu. (ZVTOS)

Osoby trvale pracovně nezařaditelné

Za osoby trvale pracovně nezařaditelné se považují odsouzení, kteří jsou starší 65 let věku, osoby, která byly uznány jako invalidní důchodci v III. stupni, pokud sami nepožádají o pracovní zařazení a osoby, jejichž zdravotní stav neumožňuje pracovní zařazení. (ZVTOS)

Doživotně odsouzení

U těchto odsouzených se přihlíží k povaze trestu a jejich nebezpečnosti. Těmto odsouzeným nelze přerušit výkon trestu nebo mu uložit kázeňskou odměnu, která spočívá v povolení dočasně opustit věznici v souvislosti s volnou návštěvou či programu zacházení, tedy tzv. extramurální akcí. (ZVTOS)

Velmi nebezpeční odsouzení

Za velmi nebezpečné odsouzené se považují osoby, které byly odsouzené k výjimečnému trestu, proti kterým je vedeno trestní stíhání pro spáchání zvlášť závažného zločinu spáchaného během výkonu vazby či výkonu trestu, osoby, které se v posledních 5 letech pokusily uprchnout nebo uprchly z výkonu vazby či výkonu trestu a také osoby, u kterých se může předpokládat, že ohrozí bezpečnost jiných osob. Tito odsouzení jsou umisťováni do oddílu se zesíleným stavebně technickým zabezpečením. Odsouzený si může požádat o vyřazení z tohoto oddílu, pokud se domnívá, že důvody k zařazení nenastaly nebo pominuly. (ZVTOS)

2.8 Zaměstnávání vězněných osob

V posledních desetiletích je přikládán zaměstnávání odsouzených značný výchovný a resocializační význam. Mnoho odsouzených se s pracovním režimem setká poprvé až ve výkonu trestu. Práce vede k získání pracovních návyků, rozvíjení osobnosti, sebevědomí, dochází ke zkvalitnění hodnotového vědomí a odsouzený také získává náhled nad skutečnou hodnotou věcí a peněz. (Sborník referátů z mezinárodní konference - Evropské vězeňské systémy, 2004)

Při zaměstnávání odsouzených je nutné splňovat možnosti a požadavky věznice, platných vnitřních nařízení a dodržování platných zákonů. To představuje vytvoření podmínek, které

budou především v souladu s bezpečností a dodržováním podmínek výkonu trestu a zároveň budou minimalizovat možná rizika maření výkonu trestu při zařazení do práce. Vliv a význam práce pro odsouzené je v rámci resocializace nezastupitelný. I na samotné odsouzené to má pozitivní vliv, pomáhá jim po psychické stránce, že nejsou celý den izolováni v uzavřené komunitě. Zaměstnávání odsouzených má svá kritéria, přihlíží se k délce jejich trestu, spáchané trestné činnosti a jejich chování a jednání během výkonu trestu, jejich zdravotnímu stavu, projevenému zájmu o to, pracovat, dále k intelektuálním a vzdělanostním předpokladům, a k tomu, zda zvládnou úspěšně projít přípravným kurzem. (Lešková, 2013)

Jednou z povinností odsouzené osoby je pracovat, pokud odsouzenému je přidělena práce a není uznán k dočasně práce neschopný nebo není uznán ve výkonu trestu zdravotně nezpůsobilý pro výkon práce. Pracoviště jsou rozdělena na vnitřní pracoviště ve věznici s dohledem a poté na pracoviště s volným pohybem. Dále existují také venkovní pracoviště.

Formy zaměstnávání odsouzených:

- Vnitřní provoz – např. kuchyně, údržba, sklad, úklidová činnost apod.
- Provozovny střediska hospodářské činnosti – např. stavební činnost, montážní a kompletační práce, zámečnické práce apod.
- Vlastní výroba – např. dřevovýroba, kovovýroba, šití
- Cizí subjekty – odsouzení mohou být zařazeni k subjektům, které spolupracují s věznicí, může se jednat o práci uvnitř věznice, nebo na venkovních pracovištích, jedná se převážně o balení výrobků, výrobu nábytku, palet, bižuterie nebo výrobu autodílů apod. (Vězeňská služba ČR, 2022)

Níže bych ráda uvedla tabulku vývoje zaměstnanosti vězněných osob od roku 2012 do roku 2020. Tabulka započítává pouze odsouzené, kteří jsou zaměstnaní a mají za to finanční odměnu, nikoli odsouzené, kteří pracují v režii věznice nebo jsou na vzdělávacím a školícím programu apod. Údaje v roce 2013 jsou způsobeny amnestií, kterou vyhlásil tehdejší prezident ČR Václav Klaus, naopak vyšší údaje v roce 2017 byly způsobeny novou politikou zaměstnávání, která je spojena s NKV. (Vězeňská služba ČR, 2022)

Tabulka 2 – Vývoj zaměstnanosti vězněných osob

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
procentuální zaměstnanost	48.99%	57.50%	48.86%	44.93%	50.38%	56.23%	59.89%	58.65%	53.74%
počet zaměstnaných odsouzených	6 377	5 367	5 463	6 021	7 606	8 449	8 858	8 615	7 561
Odsouzení zaměstnání v provozovnách SHS VS ČR	1 373	1 497	1 679	1 720	2 999	3 457	4 191	4 181	3 714
Odsouzení zaměstnaní u podnikatelskcýh subjektů	2 454	1 466	1 328	1 646	1 954	2 265	1 906	1 605	1 006
celkový počet vězňů v ČR	22 644	16 645	18 658	20 866	22 481	20 789	20 215	19 717	18 606

Zdroj: Vězeňská služba 2020

3 Role sociálního pracovníka ve věznici

Po získání uceleného pohledu na výkon trestu odnětí svobody je možné se již věnovat sociální práci v rámci dané organizace. Nejdříve si ale musíme představit, co je to samotná sociální práce, abych měli náhled na to, jak důležitá a náročná je sociální práce ve vězeňství.

Je důležité si definovat, co je to sociální práce. Neexistuje jednotná definice sociální práce, Mezinárodní federace sociálních pracovníků vytvořila definici, která předkládá, jak je sociální práce konstruovaná z mnoha pohledů. (Payne, 2014)

Dle Matouška můžeme Sociální práci definovat jako společenskovědní disciplínu, ale i oblast praktické činnosti, jejichž cílem je odhalené, zmírnění a řešení sociálních problémů. Sociální pracovníci se snaží pomáhat jednotlivcům, rodinám a komunitám k dosažení nebo navrácení sociální způsobilosti. (Matoušek, 2003)

(Matoušek, 2012) uvádí čtyři hlavní cíle sociální práce, které zformuloval Zastrow, kdy prvním nejdůležitějším je podpořit klienta v řešení problémů a schopnost vyvíjet se. Dále zprostředkovat klientovi kontakt s různými agenturami, které mohou klientovi pomoci a mohou mu poskytnout různé zdroje, služby a příležitosti, které klient potřebuje k řešení své situace. Sociální práce by měla napomáhat tomu, aby systémy podpory, které jsou zapojeny v sociální práci, pracovaly vůči klientovi humánně a efektivně. Sociální pracovník tedy vystupuje jako zprostředkovatel či organizátor služeb, konzultant, ale zároveň jako obhájce klientových práv a zájmů. Jako poslední cíl je nutno uvést, že sociální práce rozvíjí a zlepšuje sociální politiku státu.

3.1 Sociální práce ve věznici

Sociální práce je úzce spjata s trestní justicí, neboť sociální pracovníci se jí zabývali již od samotného počátku sociální práce. Avšak jejich role v trestní justici je těžce definovatelná, neboť se pohybují na hranici mezi restriktivními a pomáhajícími postupy. Existují dvě protichůdné vize v ohledu na zločinnost. Jedna stojí za názorem, že by se měla snižovat trestní odpovědnost a mělo by se přitvrdit v represích a druhá chce omezovat počty osob ve věznicích a pokračovat v budování alternativních trestů. (Matoušek, 2003)

Sociální práce ve vězeňství bude v následujících letech nadále ovlivňována Novou koncepcí vězeňství do roku 2025, o které již bylo zmíněno výše. Sociální pracovník se v kontaktu s odsouzenými osobami pohybuje v rámci práv a povinností, které jsou definovány profesními standardy, zaměstnavatelem, a především právním systémem. Sociální pracovník zasahuje

do života odsouzených především v rámci kontroly, neboť výkon trestu není dobrovolný. Sociální pracovník zasahuje a odhaluje detaily ze života odsouzených a pomáhá jím s opětovným začleněním do společnosti, proto je důležité, aby byla odsouzeným klientům zajištěna ochrana a jeho právo zasahovat bylo legitimní. (Matoušek, a další, 2008)

Výkon trestu znamená pro odsouzené životní zlom. Rozhodujícím negativním následkem je pro odsouzeného rozpad rodinných a partnerských vztahů, oslabení sociálních vazeb, snížení životní úrovně, redukce aktivit, frustrace, stres apod. Sociální práce se vykonává v izolaci odsouzeného od společnosti, dlouhodobým následkem toho může mít problém přizpůsobit se a adaptovat se ve společnosti po propuštění z výkonu trestu. (Lešková, 2013)

3.2 Sociální pracovník ve věznici

Práce sociálního pracovníka ve výkonu trestu je nezastupitelná, nenahraditelná a nese v sobě specifické rysy. Sociální pracovník ve věznici je dle nařízení č. 21 z roku 2010 generálního ředitele Vězeňské služby odborný zaměstnanec oddělení výkonu trestu (OVT), a je tedy přímo podřízen vedoucímu oddělení výkonu trestu, jehož základním úkolem je samotná sociální práce, která je zaměřena zejména na plynulý přechod odsouzeného z výkonu trestu do řádného života. Při realizaci sociální práce ve věznici dbá sociální pracovník na dodržování a zajištění standardů kvality poskytovaných sociálních služeb. (Sociální práce v zařízeních výkonu trestu, 2012)

Sociální pracovník je oporou, vede odsouzeného k samostatnosti a svojí jistotou a přítomnosti mu pomáhá zvládnout strach z chyb z vlastního rozhodnutí, strach nést důsledky svého jednání a povzbuzuje ho ke správným krokům. Sociální pracovník učí odsouzeného, že problémy jsou běžnou součástí života „normálních“ lidí. Sociální pracovník by měl umět komplexně poradit klientovi v jeho tíživé situaci, popřípadě mu pomoci se obrátit na spolupracující organizaci, která mu bude schopna pomoci. Sociální pracovník musí mít odstup a náhled na klientův život a nikdy se nesmí nechat ovlivnit situací, aby klientovi zasahoval do života, anebo nad rozhodováním převzal zodpovědnost. Avšak aby mohl sociální pracovník vykonávat svojí jakoukoliv činnost s odsouzeným musí v první řadě poznat osobnost odsouzeného a jeho osobní charakteristiky, tyto informace získává při prvním kontaktu s odsouzeným, tedy při vstupním pohovoru. (Justová, 2005)

Sociální pracovník musí vycházet a dodržovat etické principy, jedná se o:

- Nevnucování odsouzenému dopředu daný systém, akceptování a respektování odsouzeného
- Umožnění odsouzenému uskutečnit právo na seberealizaci, tak aby neporušoval stanovené předpisy
- Respektování základních lidských práv a principů sociální spravedlnosti
- Vyloučení diskriminace na základě věku, pohlaví, barvy pleti, rasy, náboženství, jazyka, politického přesvědčení
- Respektování soukromí a zachování diskrétnosti
- Kooperování s odsouzenými při hledání postupů a řešení problémů
- Umění přimět odsouzené k převzetí zodpovědnosti za daný postup, který ovlivňuje jejich život (Lešková, 2013)

3.2.1 Nároky na sociálního pracovníka ve věznici

Sociální pracovník ve věznici musí pro výkon své práce splňovat jisté požadavky. Je požadováno vysokoškolské vzdělání, v bakalářském či magisterském stupni. Sociální pracovník musí splňovat podmínky odborné způsobilosti dle zák. č. 108/2006 Sb., o sociálních službách ve znění pozdějších předpisů. Předpokladem pro výkon povolání je plná svéprávnost, bezúhonnost, zdravotní způsobilost a odborná způsobilost. Zdravotní způsobilost na pozici sociálního pracovníka ve věznici posuzuje odborný lékař, který působí v dané věznici. Odbornou způsobilostí se rozumí vysokoškolské vzdělání v oboru sociální práce. Zaměstnavatel je povinen zabezpečit sociálnímu pracovníku další vzdělávání nejméně v rozsahu 24 hodin za kalendářní rok. Jedná se o účast na kurzech s akreditovaným programech, odborné stáže, účast na školících akcích, účast na konferencích či specializační vzdělávání zajišťované vysokými školami či vyššími odbornými školami, které navazují na získanou odbornou způsobilost výkonu povolání. (ZSS)

Jakožto sociálním pracovníkům ve věznici nám je umožněno vzdělávat se samostatně na akreditovaných kurzech, které jsou spojeny s výkonem povolání, nebo nám je na začátku roku nabídnuta možnost akreditovaných kurzů, seminářů či školení od Akademie Vězeňské služby. Každoročně musíme podstoupit školení o bezpečnosti, kyberbezpečnosti, GDPR a poté si doplnit vzdělávání pomocí těchto kurzů.

Mezi další důležité požadavky pro výkon sociální práce patří empatie, vzájemná úcta, respekt ke klientovi a jeho akceptování takového jaký je, bez ohledu na jeho spáchanou trestnou činnost. Sociální pracovník by měl mít víru v to, že každý jedinec je schopný růstu, sebezdokonalování se a je schopen změny. (Hnidková, 2012)

3.2.2 Náplň pracovní činnosti

Sociální práce ve věznici je velice rozmanitá práce, kterou nejde definovat jednou větou. Sociální pracovník při práci s odsouzenými plní zejména tyto úkoly:

- Podílí se na vytváření programu zacházení a na zpracování komplexní zprávy o odsouzeném
- Společně s ostatními odbornými zaměstnanci zpracovává konkrétní PZ pro odsouzené, které má přidělené na oddíle, podílí se na vyhodnocení PZ a v oblasti své působnosti navrhuje jejich změnu
- Spolupracuje s příslušnými externími organizacemi jako je OSPOD, úřady práce, PČR, neziskové organizace apod.
- Podílí se na řešení sociálních problémů odsouzených
- Pomáhá s výběrem odsouzených k zařazení do práce, rekvalifikace a vzdělávání
- Aktivně se účastní na poradách, komisích k zařazení do práce, přeřazení odsouzeného do nižšího stupně zabezpečení apod.
- Předkládá odborná stanoviska k přeřazení odsouzeného v rámci vnitřní diferenciace v návaznosti na jeho změny v chování a jednání, navrhuje umístění odsouzených do krizového, výstupního, specializovaného oddělení, do oddělení se zesíleným stavebně technickým zabezpečením a na oddíl bezdrogové zóny.
- Společně s ekonomickým oddělením a v souladu s příslušnými předpisy podává návrh na sociální výpomoc pro odsouzené, kteří budou propuštěni z výkonu trestu a nemají finance na to, aby se dostali domů nebo si ten den zajistili potraviny
- V rámci spolupráce s městským úřadem či magistrátem pomáhá odsouzeným zajistit nové občanské průkazy a pokud odsouzení potřebují, tak i úřední ověření podpisu
- Vypracovává sociální zprávu, posouzení a sociální diagnózu, pokud si to vyžádá orgán veřejné moci
- Osobně vede minimálně jednu aktivitu programu zacházení s odsouzenými, a to převážně v oblastech skupinového sociálního poradenství (sociálně právní gramotnost, finanční gramotnost apod.)

- V rámci individuálních či skupinových pohovorů s odsouzenými má jeho práce charakter sociální terapie a sociální rehabilitace
- Dále plní individuální úkoly na pokyn VOVT, ředitele věznice či GŘ VS (Sociální práce v zařízeních výkonu trestu, 2012)

Sociální pracovník dále zajišťuje a poskytuje sociální poradenství, krizovou intervenci, krizovou pomoc a sociální rehabilitaci. Garantuje pomoc jednotlivcům, kterým hrozí sociální vyloučení. Podílí se na tvorbě strategie výkonu sociální práce, která vede k řešení nepříznivé sociální situace či sociálnímu začlenění osob. Koordinuje a vyhodnocuje spolupráce s externími organizacemi, jako je PMS a LAXUS. (Hanzelová, 2018)

Po propuštění odsouzeného z výkonu trestu navazuje na penitenciární péči, péče postpenitenciární, která je poskytována osobám, které zákon označuje jako nepřizpůsobivé. Postpenitenciární péče zahrnuje zajištění bydlení, zaměstnání, návrat do rodiny a do společnosti. Hlavním cílem je resocializace a prevence recidivy. (Tomeš, 2011)

3.3 Formy sociální práce ve věznici

Sociální pracovník ve věznici využívá mnoho forem spolupráce s odsouzeným, mezi nejčastější patří sociální poradenství a pohovor, ať už individuální či skupinový. Sociální pracovník dále vede různé aktivity s odsouzenými a zpracovává SARPO.

Sociální poradenství se dělí na dva typy: základní a odborné. Sociální pracovník v rámci základního poradenství poskytuje odsouzeným informace o nárocích, službách a možnostech, které jim mohou pomoci vyřešit jejich situaci. Cílem je poskytovat informace co nejblíže klientovu bydlišti. Nejčastěji v rámci základního poradenství poskytuje sociální pracovník informace o pomáhajících organizacích a předává kontakt na ně. Odborné poradenství se zaměřuje na přímou pomoct při řešení sociálních problémů, může se jednat o problémy v rodině, péči o dítě, nejčastěji jde o problémy v souvislosti se sociální a hmotou nouzí. Odborná pomoc je zaměřena na konkrétní problém a na praktické řešení dané situace. Součástí je i odborné poradenství jako terapeutická činnost. Odsouzení klienti často potřebují jen někoho, kdo je vyslechne, komu mohou o svých problémech říct, neboť mohou znát řešení svých problémů, ale chtějí slyšet názor i někoho jiného. (Matoušek, 2003)

Můžeme rozlišovat šest typů pomoci i vůči druhým dle jejich potřeb. Pomáhání podáním jednoduchých a věcných informací, to je určeno osobám, které potřebují pomoc pouze např. s vyplněním formulářů, poskytnutím základních informací o pomáhajících organizacích

a s vyhledáním adresy. V rámci poskytování rad potřebuje klient slyšet názor odborníka na jeho situaci, jak si má počínat, názor sociálního pracovníka by však měl být nestranný a objektivní. Pomáhání skrze učení zahrnuje pomoc v rámci učení klienta něco nového, o čem nemá povědomí a chtěl by se dozvědět více, aby se do podobné situace znovu nedostával a věděl, jak situaci řešit sám. Pomáhání prostřednictvím psychologického náhledu spočívá v pochopení problému, objasnit klientovi proč, kde a jak vznikají a ukázat mu cestu, aby se mohl správně rozhodovat. Pomáhání skrze přímou akci, tato pomoc je v sociální práci ve vězeňství nejčastější. Větší část odsouzených klientů nemá na svobodě nikoho, kdo by mu mohl pomoci, a v tu chvíli nastupuje sociální pracovník, který může pomoci skrze pomáhající organizace klientovi zajistit vyřízení nového občanského průkazu, oblečení, hygienu, bydlení, zaměstnání, ale může mu pomoci i s kontaktováním organizací, úřadů, kam se odsouzený klient bude vracet, aby v den jeho propuštění měl všechno zajištěné, aby se zmenšila šance na to, že klient bude znovu páchat trestnou činnost. Posledním typem pomoci je pomáhání vyvolané změnou v sytému, kdy může jít o organizační úpravy, změny legislativy, zde je snaha o to, aby klient pochopil, co se pro něj mění a jaká pravidla nyní platí. (Matoušek, 2003)

Každý sociální pracovník ve věznici by měl mít na starost, alespoň jednu aktivitu, kterou vede v rámci poradenství, nejčastěji se jedná o finanční gramotnost, sociálně právní poradenství či předvýstupní poradenství. Aktivita je vedena jednou v týdnu na každém oddíle, který má sociální pracovník přidělen. Cílem těchto aktivit pro odsouzené je, aby se zvládli orientovat a získali přehled o právních normách, předpisech, aby zvládali řešit životní situace jiným způsobem, než jakým je řešili doposud, v rámci finanční gramotnosti jim poskytuje všeobecný náhled na základní finanční otázky, aby se odsouzený klient opakovaně nedostával do finanční tísně. V rámci předvýstupního poradenství sociální pracovník zjišťuje, zda se odsouzený klient má kam vrátit, zda má zajištěno zaměstnání a pokud nemá, tak se sociální pracovník ve spolupráci s pomáhajícími externími organizacemi či sociálním kurátorem snaží zajistit pomoc. Odsouzení si zde osvojují dovednosti, jak z občanského, tak společenského života. Postupně získávají informace o tom, kde a jak hledat zaměstnání, jak napsat správně životopis a motivační dopis. Odsouzeným jsou poskytnuty základní informace o tom, kam si mají na úřad dojít, pokud potřebují vyřídit doklady, sociální dávky a dávky v hmotné nouzi. Učí se orientovat v důchodové problematice a získávají přehled o sociální oblasti, jako je hmotná nouze, státní sociální podpora, životní a existenční minimum, učí se orientovat v zákonech. A v poslední řadě jsou s odsouzenými tvořeny modelové situace,

co je může v životě potkat, nebo již potkalo a jak se nyní zachovají. (Sociální práce v zařízeních výkonu trestu, 2012)

V poslední řadě sociální pracovník zpracovává SARPO, o kterém jsem hovořila již výše. Sociální pracovník má na starost zpracování dynamických faktorů, jedná se o bydlení, zaměstnání, finance, rodinu a sociální kontakty a doporučení. Sociální pracovník zde zaznamenává data, která jsou nejdéle tři roky stará před nástupem do výkonu trestu, aby měl přehled o tom, jak klient žil před tím, než spáchal trestnou činnost. Některé faktory jsou otevřené ke změně, jde např. o rodinu a sociální kontakty, pokud odsouzený klient uvede, že není v kontaktu s rodinou z důvodu ztráty kontaktu, tak sociální pracovník může dopomoci k opětovnému navázání kontaktu, aby klient nebyl bez sociálních vazeb. Doporučení se poté týká toho, co klienta může ovlivnit ve výkonu trestu, zda doporučuje sociální pracovník, aby odsouzený klient byl zaměstnán, aby např. navázal kontakt s adiktologickou poradnou, pokud jeho trestná činnost byla spojena s OPL. (Drahý, a další, 2018)

Sociální pracovník ve věznici vykonává i sociální diagnostiku, kdy využívá metodu řízeného rozhovoru, který je zaměřen na zjištění příčin vzniku sociálního problému, zjištění údajů o sociálním zázemí, zmapování životních rolí, v kterých odsouzený selhal a odhad dynamiky schopností a možnosti odsouzeného participovat se na řešení daného problému. (Generálný riaditeľ Zboru väzenskej a justičnej stráže, 2008)

Sociální pracovník pracuje v multidisciplinárním týmu s odbornými zaměstnanci. Tým je složen z psychologa, vychovatele, speciálního pedagoga a duchovní služby, tedy kaplan. Každý odborný zaměstnanec má svou náplň činnosti, ale musí navzájem spolupracovat a předávat si informace, tak, aby odsouzenému byla poskytnuta co možná nejlepší pomoc.

3.4 Spolupráce s externími organizacemi

Sociální pracovník ve věznici spolupracuje s velkou škálou externích organizací, které pomáhají odsouzeným ve výkonu trestu, ale i po propuštění. Po většinu času se jedná o spolupráci na základě zprostředkování kontaktu odsouzeného s danou organizací, na základě žádosti odsouzeného, anebo pokud sama organizace požádá sociálního pracovníka o součinnost.

Sociální pracovník ve věznici spolupracuje s orgány veřejné správy, jako je Probační a mediační služba (PMS), sociální kurátor, Městské úřady a magistráty a s Orgánem sociálně právní ochrany dětí (OSPOD).

V rámci spolupráce s PMS je sociální pracovník nápomocen probačním úředníkům s vytipováním odsouzených, kteří by s nimi mohli chtít spolupracovat. Probační úředníci, pokud zahájí spolupráci s odsouzeným, tak jim jsou nápomocni k žádosti o podmíněné propuštění (PP), kdy jim vysvětlují, co všechno budou k žádosti potřebovat. Spolupráce s PMS začíná většinou 5-6 měsíců před podáním PP. Pokud si odsouzený podá žádost o PP, probační úředník ověřuje příslib zaměstnání a bydlení, zda se tam bude odsouzený opravdu vracet a poté na něj píše hodnocení, které se přikládá k soudu, o tom, jak spolupráce probíhala.

Sociální pracovník je také v kontaktu se sociálními kurátory z celé ČR. Zde jde o přímou práci, ale zároveň o zprostředkování kontaktu. Odsouzený může sociálního pracovníka požádat o adresu na sociálního kurátora příslušného k jeho místu trvalého bydliště nebo sociální kurátor sám osloví sociálního pracovníka s tím, že ví, že odsouzený pod něj spadá a nyní se nachází ve výkonu trestu. Sociální pracovník ve spolupráci se sociálním kurátorem se odsouzenému snaží zajistit bydlení a zaměstnání po propuštění.

V rámci spolupráce s Městskými úřady a Magistráty sociální pracovník zajišťuje odsouzeným rodné listy (RL) pro úřední potřebu, které jsou třeba k vyřízení nové občanského průkazu (OP). Sociální pracovník je dále nápomocen, když odsouzený potřebuje úředně ověřený podpis na dokumenty. Po domluvě s MěÚ do věznice dojíždějí pověření pracovníci úřadu, kteří vyhotovují odsouzeným OP a ověřují dokumenty. Sociální pracovník zde zajišťuje doprovod pracovníkům a předává jim žádosti o nové OP.

LAXUS

Centrum poradenských služeb pro obviněné a odsouzené. Posláním organizace je poskytování sociální a adiktologické služby uživatelům drog ve vazbě a výkonu trestu odnětí svobody, klientům po propuštění. Organizace pomáhá s řešením problémů souvisejících s jejich aktuální drogovou a sociálně právní situací, současně motivuje klienty ke změně životního stylu směrem k abstinenci. Hlavním cílem je pomoci osobám, které se v důsledku s užíváním návykových látek dostaly do konfliktu se zákonem, aby se mohly po výstupu z VTOS znovu začlenit do společnosti. (Laxus z.ú. , 2017)

Pracovníci organizace LAXUS docházejí do věznice, kde mají individuální pohovory s odsouzenými, kde řeší jejich minulost, ale i náhled na svou budoucnost po propuštění. Sociální pracovník pomáhá odsouzeným zprostředkovat kontakt s organizací a poskytuje pracovníkům doplňující informace.

Volonté o.p.s.

Ve spolupráci s GŘ VS ČR realizuje společnost Volonté v českých věznicích řadu projektů. Jejich cílem je postupně snižovat míru recidivy v ČR. Díky týmu odborných poradců společnost Volonté pomáhá řešit finanční situaci odsouzených, a to včetně možnosti sepisu insolvenčního návrhu, a to i během výkonu trestu. Společnost pomáhá odsouzeným zajistit i zaměstnání a bydlení po skončení trestu. Tento proces zahrnuje nespočet vzájemně provázaných aktivit, které jsou realizovány přímo ve věznici, jedná se o rekvalifikační kurzy, pracovní poradenství a diagnostiku. Tyto aktivity jsou tvořeny s cílem rozvíjet osobní a pracovní dovednosti a zvýšit možnost většího uplatnění na trhu práce po propuštění. (Volonté o.p.s., 2020)

Sociální pracovník je s organizací Volonté v přímém kontaktu, kdy zprostředkovává kontakt odsouzených se společností a dále pomáhá vybrat odsouzené do různých programů, podle vhodnosti uchazeče. V roce 2022 společnost rozjela nový pilotní projekt Vol – mentoring, který má pomoci odsouzeným, kteří mají 6-10 měsíců do konce trestu. Každému odsouzenému individuálně bude přiřazen mentor, který je bude postupně připravovat na život po propuštění a bude s nimi spolupracovat, pokud o to budou mít zájem i půl roku po jejich propuštění, bude vést jejich kroky k tomu, aby nedošlo k recidivě.

V roce 2019 společnost spustila unikátní projekt s názvem „Aplikace Good – Lives Model v českém vězeňství“ (GLM), do které se zapojilo 6 pilotních věznic v ČR. Jedná se terapeutický program, který postupně snižuje vysokou míru recidivy. Klade důraz na dlouhodobou terapeutickou pomoc odsouzeným za násilné trestné činy. Odsouzení získají náhled na svou trestnou činnost, na to, jak zvládat obtížné situace a jak pracovat na sobě samém.

Mezinárodní vězeňské společenství (MVS)

Jedná se o dobrovolnické křesťanské hnutí, které vzniklo na pomoc obětem, odsouzeným, propuštěným, ale i jejich rodinám, zejména dětem. Cílem, nadějí MVS je vidět propuštěné z výkonu trestu, kteří se již do vězení nevrátí, mají rodinu, zaměstnání a bydlení. Odsouzeným je snaha pomoci zprostředkovat kontakt s rodinou a sjednotit ji. Největším cílem, nadějí je vidět změnu charakteru u všech, nejen u propuštěných, odsouzených či samotných obětí trestného činu, je zde snaha o odpuštění u odsouzených, ale i obětí trestného činu. (Hála, a další, 2017)

MVS vede ve věznicích různé projekty na pomoc odsouzeným, ráda bych zdůraznila ty, které jsou pro odsouzené nejdůležitější, a které je nejvíce zajímají. MVS vede i další projekty, pro osoby, které se již nenacházejí ve VTOS.

- **Příprava odsouzených na propuštění a následná péče na svobodě**
- **Den s dítětem** – jedná se o projekt, který odsouzeným umožňuje strávit čas mimo vymezené návštěvy ve věznici, kdy odsouzený může se svým dítětem hrát hry, malovat, soutěžit a další různé aktivity. Hlavním cílem je intenzivní budování vztahu odsouzených s dítětem. Tento projekt rozšiřuje níže zmíněný projekt Andělský strom.
- **Osobní mentoring propuštěných** – Tento projekt vznikl v roce 2011 na základě potřeb klientů. Spolupráce začíná již ve věznici, kdy každý odsouzený, který o pomoc požádá, má svého vlastního mentora, který na něj po propuštění čeká před branou věznice a v prvních měsících spolupráce na svobodě mu pomáhá s postupným začleněním do společnosti.
- **Koncerty ve věznicích**
- **Koncert pět tváří zdi** – jedná se o rozhovory na téma vězeňství s lidmi, kteří pracují v justici, obětmi trestných činů, rodiny s dětmi, kteří mají rodiče ve vězení anebo propuštěné osoby z výkonu trestu. Koncert dává ucelený pohled o tom, co je to zločin a co pro všechny účastníky znamená. (Hála, a další, 2017)

Jako nejvýznamnější projekt od MVS bych osobně vyzdvihla projekt **Andělský strom**. Jedná se o vánoční projekt, kdy jsou odesílány dárky dětem, které mají rodiče ve výkonu trestu, a to spolu s dopisem, který odsouzený svému dítěti napíše. Do tohoto projektu jsou vybíráni sociálně slabší odsouzení, kteří nemají finance na to, aby dárek dítěti koupili sami a mohli ho odeslat do rodiny. Cílem tohoto projektu je upevnění vztahu mezi rodičem a dítětem, kterému dárek a dopis od rodiče udělá radost a ví, že i když teď nemůžou být spolu, že se o něj rodič stále zajímá. Stejný vliv to má i na odsouzené, kteří svým dětem chtějí dárek k Vánocům dát, ale nemají na to finance.

Sociální pracovník zde funguje spíše jako zprostředkovatel pro odsouzené, když chtějí získat informace o probíhajících projektech anebo, když už jsou do projektu zapojeni. V rámci projektu den s dítětem se samotného projektu účastní, kdy figuruje spíše jako dozor, anebo pokud má někdo dotazy, tak podává informace, o tom, jak to ve výkonu trestu funguje.

4 Výzkumné šetření

Tato kapitola bude věnována výzkumnému šetření, které bylo provedeno v rámci diplomové práce. Šetření navazuje na teoretickou část, která popisovala Vězeňskou službu ČR, výkon trestu odnětí svobody a uplatnění sociální práce ve vězeňství. V první řadě bude popsán výzkumný problém, zvolená metody výzkumné strategie a technika sběru dat. Na závěr budou stanoveny výzkumné otázky. Výzkumné šetření bude zaměřeno na analýzu sociální práce ve vězeňství z pohledu sociálního pracovníka, tedy na to, jaká je náplň jejich pracovní činnosti a zda vidí potřebu změny s ohledem na sociální práci ve vězeňství. O tomto tématu bylo v minulosti již napsáno pár prací, avšak doposud není sociální práce ve vězeňství podrobně popsána. Myslím si, že toto téma je velice důležité, a proto stojí za to zdůraznit, jaká je práce sociálního pracovníka, neboť společnost o tomto nemá skoro žádné povědomí.

4.1 Cíl výzkumu

Hlavní výzkumná otázka se bude zabývat analýzou sociální práce ve věznicích z pohledu sociálního pracovníka. Hlavní cíl byl rozdělen do tří dílčích cílů, díky kterým dojde k naplněné hlavního cíle, tedy hlavní výzkumné otázky. U dílčích cílů jsou uvedeny tazatelské otázky (TO), které pomohou dílčích cílů dosáhnout.

První dílčí cíl (DC1): *Popis pracovní náplně sociálního pracovníka ve věznici.*

Tímto cílem bude zjištěno, jaká je pracovní náplň sociálního pracovníka ve věznici. Na základě otázek, které byly v dotazníkovém šetření uvedeny, bude dotazováno respondentů, jaká je náplň jejich pracovní činnosti, které činnosti jim zaberou nejvíce času a kdy a jakým způsobem začíná spolupráce s klientem.

Druhý dílčí cíl (DC2): *Spolupráce sociálního pracovníka s externími organizacemi.*

Tímto dílčím cílem bude zjištěno, se kterými organizacemi mimo věznici sociální pracovník spolupracuje a jak následnou spolupráci hodnotí.

Třetí dílčí cíl (DC3): *Potřeba změny sociální práce ve věznici z pohledu sociálního pracovníka.*

Tento dílčí cíl nám nastíní pohled sociálních pracovníků ve věznici na to, zda si myslí, že je potřeba nějaká změna v sociální práci.

4.2 Metoda výzkumu

Pro výzkum byla zvolena kvantitativní metoda, formou dotazníkového šetření s uzavřenými i otevřenými odpověďmi. Urban uvádí, že tento typ výzkumu se snaží vypovídat o tom, jak je nějaký znak v dané části populace zastoupen nebo jaký postoj u něj můžeme nalézt. (Urban, 2017)

Metodu kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření jsem zvolila z toho důvodu, že jsem nechtěla se pouze zaměřit na sociální pracovníky z určité oblasti. V ČR se nachází různé věznice a sociální práce je zde rozmanitá, protože ne každý sociální pracovník se zaměřuje na to samé. Jsou různé typy klientů ve věznicích, a proto je k nim přistupováno individuálně. Dále jsem tuto formu výzkumu zvolila z důvodu ušetření času, neboť dotazník je efektivnější a sociální pracovník dostal časově ohraničený termín, kdy má dotazník vyplnit a zaslat zpět.

Jeřábek uvádí, že kvantitativní výzkum se v tomto jeví jako výhoda, neboť lze oslovit respondenty v rámci širšího území a může být škála respondentů rozmanitější, není třeba, aby dotázaní byli vybíráni jen z některých území, nebo oblasti. (Jeřábek, 1993)

U kvantitativní výzkumné metody však musíme zvážit i její nevýhody a rizika. Respondenti mají na výběr pouze z přesně daných otázek, to nese poté sebou riziko i pro tazatele, který se nemůže doptat k dané otázce, pokud by odpovědi neporozuměl. Proto musí tazatel předem přesně definovat otázku, tak aby byla srozumitelná, lehce pochopitelná, a aby se vyvarovala dlouhých souvětí, které by respondenta mohly zmást, a poté by nám odpovídal na něco jiného, dále by neměl být dotazník příliš zdlouhavý, aby respondent neztratil zájem o jeho vyplněný. Jako další riziko, které musíme brát v potaz otázku validity, která sebou nese riziko velkého počtu nezúčastněných respondentů, což by vedlo ke zkreslení dosažených výsledků.

4.3 Transformační tabulka

Aby mohlo být dosaženo cíle výzkumu musí být vytyčeny tazatelské otázky. Transformace dílčích cílů do tazatelský otázek (TO) je popsána v tabulce uvedené níže.

Tabulka 3: Transformace dílčích cílů do tazatelských otázek

Hlavní cíl	
Analýza sociální práce ve věznicích z pohledu sociálního pracovníka	
Dílčí cíle (DC)	**Tazatelské otázky (TO)**
Popis pracovní náplně sociálního pracovníka ve věznici	TO1: Co je pracovní náplní sociálního pracovníka ve věznici?
	TO2: Jaká je Vaše pracovní doba?
	TO3: Co je nejnáročnější s ohledem na náplň pracovní činnosti?
	TO4: Jaká činnost Vám zabere nejvíce času?
	TO5: Jaká činnost Vám zabere nejméně času?
	TO6: Jaké metody práce s klientem využíváte?
	TO7: Jaké téma nejčastěji řešíte s odsouzenými?
	TO8: Kdy pro Vás začíná práce s klientem?
	TO9: Jakým způsobem pomáháte klientovi s návratem do běžného života po skončení VTOS?
Spolupráce sociálního pracovníka s externími organizacemi	TO10: S jakými organizacemi mimo věznici spolupracujete?
	TO11: Jak tuto spolupráci hodnotíte?
Potřeba změny sociální práce ve věznici z pohledu sociálního pracovníka	TO12: Vnímáte, že je potřeba v ohledu sociální práce ve věznicích nějaká změna? Pokud ano, jaká?

4.4 Průběh výzkumu

Výzkum probíhal na začátku roku 2022. Výzkum byl rozdělen do třech etap, první představovala přípravnou fázi, kdy v průběhu jsem si musela ujasnit předmět výzkumu, výzkumný vzorek, a to, jakým způsobem bude dotazník k sociálním pracovníkům ve věznici distribuován. V transformační tabulce v kapitole 4.3 této práce lze nalézt předmět výzkumu, který byl stanoven jako hlavní cíl, kdy dotazník byl formulován srozumitelně a stručně dle tazatelských otázek uvedených v tabulce, tak aby svou délkou neodrazovaly respondenty od ochoty vyplnění dotazníku. Rozhodla jsem se, že dotazníky rozešlu sociálním pracovníkům elektronickou formou, kdy dotazníky byly rozeslány do všech věznic v celé ČR.

Respondenti byli předem v mailu informováni o tom, že dotazník je zcela dobrovolný a anonymní, neboť u TO12 by nastal problém s tím, že by mi respondenti nechtěli odpovědět. Dále byli respondenti seznámeni s tím, že z každé věznice mi postačí pouze jeden dotazník. Zde jsem polemizovala původně s rizikem, že nebude velká návratnost dotazníků, ale nakonec návratnost dotazníků byla uspokojující.

Další fází byla reafilační fáze, která zahrnovala sběr dat od respondentů, kdy dotazníky byly rozeslány na konci ledna 2022, s termínem zaslání zpět do poloviny března 2022. Závěrečná fáze poté představovala interpretaci sebraných údajů a jejich následné zpracování a vyhodnocení.

4.5 Výzkumný soubor a popis prostředí

V rámci výzkumu, jak již bylo uvedeno výše byli zvoleni sociální pracovní ve věznici napříč celou ČR. Nebyla stanovena žádná kritéria pro výběr respondentů, až na jedno, aby nedošlo k úplnému zkreslení dat, respondenti byli předem seznámeni s tím, že potřebuji, aby dotazník vyplnili i muži, kteří pracující na pozici sociálního pracovníka.

Respondenti byli seznámeni s tím, že dotazník je anonymní, a proto nebude uváděna věznice, která dotazník vyplňovala, ani jméno sociálního pracovníka. V kapitole, která bude představena níže budu vycházet z dat, které jsem obdržela od celkem 38 respondentů, kteří byli ochotni mi dotazník vyplnit.

5 Popis a interpretace výzkumného šetření

V této kapitole budou představeny tazatelské otázky, které byly zformulovány prostřednictvím dotazníkového šetření a následně proběhne vyhodnocení a grafické znázornění zaznamenaných odpovědí. U třech otázek, které byly položeny v rámci dotazníkového šetření, však neproběhne grafické zpracování, neboť byly položeny s otevřenou odpovědí.

5.1 Vyhodnocení jednotlivých otázek

TO1: Co je pracovní náplní sociálního pracovníka ve věznici?

Tato otázka nebude graficky zpracována, neboť byla položena s otevřenou odpovědí. Většina respondentů se shodla na tom, že náplní sociálního pracovníka ve věznici je poskytování odborného sociálního poradenství, sociální rehabilitace, poskytování krizové intervence klientovi, a že sociální pracovník funguje jako tzv. zprostředkovatel mezi venkovním světem, tedy mezi neziskovými organizacemi, úřady a sociálními kurátory.

Respondent č. 15 uvedl „*Náplní sociální pracovníka ve věznici je v podstatě vše, co je dáno zákonem*“.

Na tuto odpověď navázal respondent č. 16, který uvedl „*odborné sociální poradenství, dluhové poradenství, v případě nepřítomnosti psychologa při příjmu odsouzeného do vazební věznice sociální pracovník provádí nástupní pohovor, na základě, kterého následně posuzuje riziko sebevraždy a navrhuje opatření. Pomoc s návratem odsouzených do běžného života – příprava na život po propuštění, příprava na proces podmíněného propuštění. Zprostředkovává kontakt s PMS ČR, NNO, sociálním kurátorem. Spolupracuje s orgány sociálního zabezpečení (zajišťuje vězňům přiznání důchodů). Vypracovává sociální posouzení v rámci tzv. SARPO (bydlení, zaměstnání, rodina a sociální kontakty a finance). Aktivně se podílí na jednání odborné komise (podílí se na návrhu k rozhodování a udělení přerušení výkonu trestu, zařazení na pracoviště, volného pohybu mimo věznici, účasti na extramurálních aktivitách), následně zajišťuje zápis z OK. Pomoc při výběru odsouzených k zařazení do práce, k rekvalifikacím a k dalšímu vzdělávání – následná realizace rekvalifikačních kurzů a přítomnost během RK. Řešení aktuálních požadavků odsouzených. Pomoc odsouzeným obstarat doklad totožnosti a průkaz pojištěnce zdravotní pojišťovny, notářské ověření podpisů. V současné době plánování a realizace skype video – hovorů. Řešení sociální výpomoci po propuštění z výkonu trestu. Pohovory v rámci vyhoštění ods.. Administrativní práce – žádost odsouzeného o povolení tel. čísel z důvodu zajištění kontaktu s osobou blízkou a následná telefonická kontrola, žádost odsouzeného o povolení*

tel. čísel z důvodu zajištění kontaktu s advokátem, žádost o povolení osoby blízké na návštěvy, potvrzení o VTOS vyžádané různými subjekty, atd… "

Na této odpovědi se podobně shodl i respondent č. 28, který uvedl „*obecně se vidím jak zprostředkovatel kontaktu venkovního světa a věznice – kontakt s rodinou a přáteli, organizacemi a úřady (ÚP, SK, Dětské domovy apod.), řešení mimořádných událostí (pohřby, svatby, nemoc v rodině), pomoc s přípravou života venku (bydlení, práce), zajištění různých záležitostí v souvislosti s VTOS (výživné, návštěvy, SARPO, hodnocení, příprava na PP, aj.). Někdy to vidím jako taková „holka pro všechno", když už si neporadí vychovatel, doktor, psycholog nebo pedagog – zeptejte se socky*"

Respondent č. 10 uvedl „*náplní naší práce je především sociální poradenství, sociální rehabilitace a zprostředkování kontaktu se spolupracujícími organizacemi. Občas je naší prací i poskytování terapie odsouzeným, kteří si procházejí těžkou životní situací anebo jsme v podstatě „vrba", pokud se odsouzený potřebuje někomu vypovídat*"

TO2: Jaká je Vaše pracovní doba?

Nejvíce sociálních pracovníků uvedlo, že jejich pracovní doba je 8 hodin denně. Tuto odpověď uvedlo 35 respondentů (92 %), z celkového počtu 38 respondentů. Zbylý 3 respondenti uvedli, že jejich pracovní doba je jiná než z nabízených možností, 1 sociální pracovník uvedl, že jeho pracovní doba je pružná, od 8 hodin denně do 12 hodin, a ostatní 2 respondenti sdělili, že jejich pracovní doba je 8.5 hodiny denně (8 %).

Graf č. 1: Pracovní doba

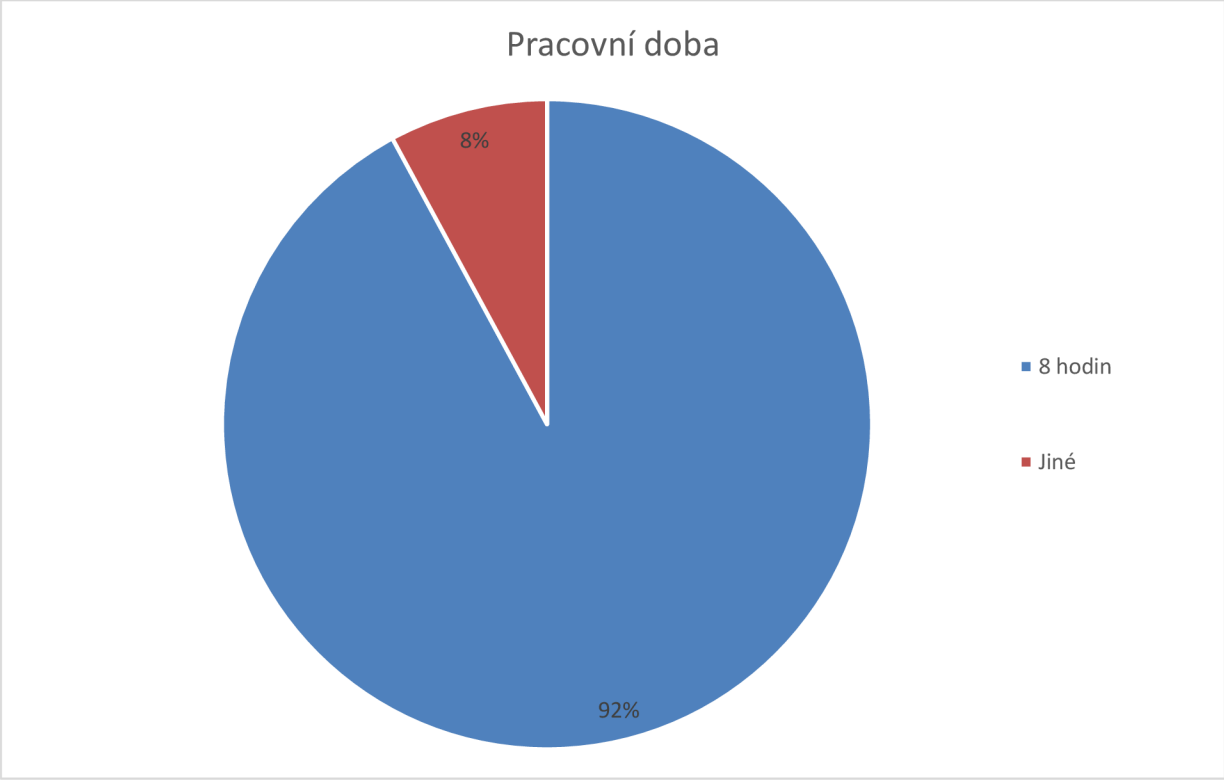

Zdroj: vlastní zpracování

TO3: Co je nejnáročnější s ohledem na náplň pracovní činnosti a proč?

Nejvíce sociálních pracovníků odpovědělo, že nejnáročnější činností je pro ně komunikace s klientem, jednalo se celkově o 22 respondentů (58 %). 10 respondentů odpovědělo, že pro ně, je nejnáročnější zpracování různých stanovisek (26 %). 3 respondenti uvedli, že z jejich hlediska se jedná o administrativu (8 %). Zbylý respondenti vybrali možnost „jiné“, kde uvedli, že pro ně je nejnáročnější příprava na aktivitu nebo zpracování sociální výpomoci pro odsouzené, kteří mají nadcházející propuštění z výkonu trestu (8 %).

Graf č. 2: Nejnáročnější činnost s ohledem na náplň pracovní činnosti

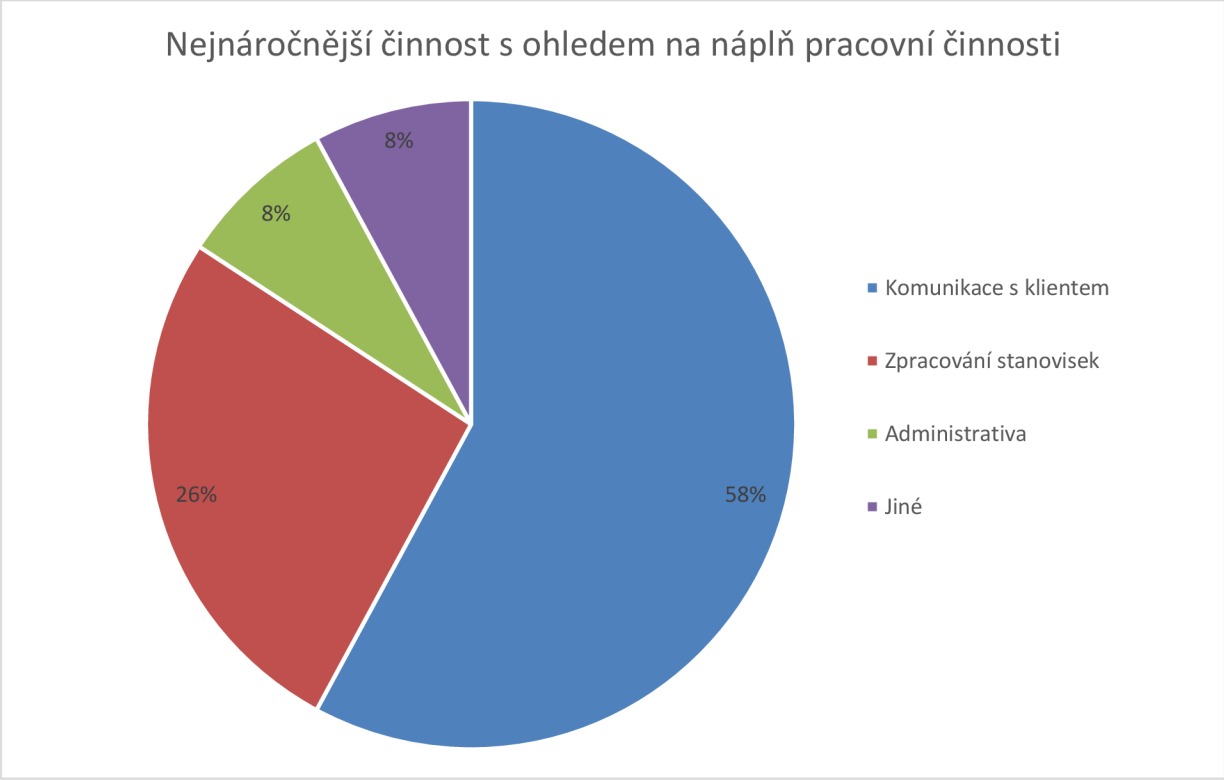

Zdroj: vlastní zpracování

TO4: Jaká činnost Vám zabere nejvíce času?

Na otázku, která činnost zabere nejvíce času, odpovědělo 24 respondentů, že nejvíce času jim zabere administrativa (63 %). 6 respondentů zvolilo možnost „jiné“, kde poté doplnili, že nejvíce času jim zabere účast na komisích, zařizování SKYPE návštěv pro odsouzené apod. (16 %). Jeden z respondentů odpověděl takto „*Účast na všelikých komisích a provádění zápisů z nich + občasné kontroly a zápisy z nich (nikdy a nikde jsem se nesetkal s praxí, že by nadřízení delegovali kontroly na své podřízené)*“. 5 respondentů uvedlo, že nejvíce času jim zabere přímá práce s klientem (13 %). Zbylý 3 respondenti sdělili, že pro ně činnost, která zabírá nejvíce času, je vyplňování žádostí, dále uvedli, že se jedná o žádosti pro soud, OSPOD, schválení telefonního čísla, vyřízení důchodů a další (8 %).

Graf č. 3: Činnosti zabírající nejvíce času

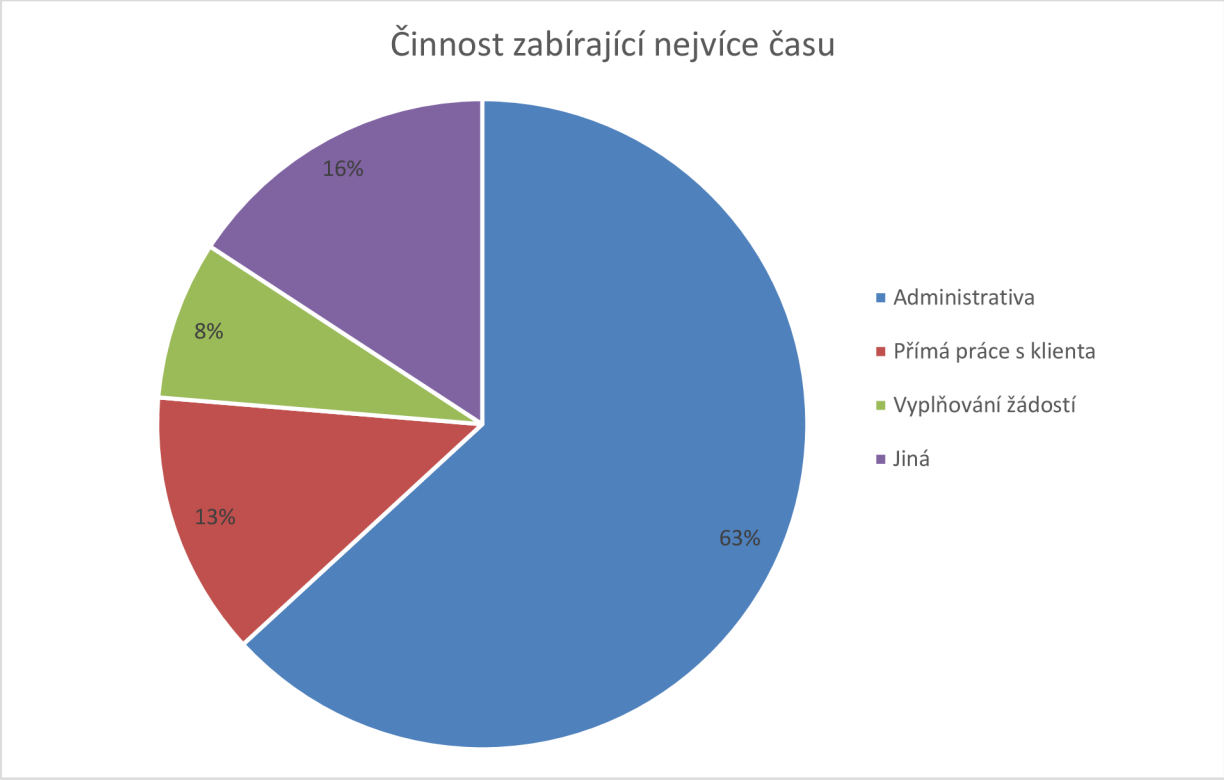

Zdroj: vlastní zpracování

TO5: Jaká činnost Vám zabere nejméně času?

Nejvíce respondentů zvolilo jako činnost, která jim zabere nejméně času, vyhledání informací na internetu pro odsouzené, tuto možnost vybralo 19 respondentů (50 %). Druhá nejvíce reflektovaná odpověď, kterou zvolilo 10 respondentů byla možnost jiné, kde poté uvedli, že nejméně času jim zabere ověření žádostí o telefon a příprava na aktivitu (26 %). 7 respondentů sdělilo, že pro ně se jedná o různou administrativu (19 %). Poslední 2 respondenti si vybrali možnost vyplňování žádostí (5 %).

Graf č. 4: Činnosti zabírající nejméně času

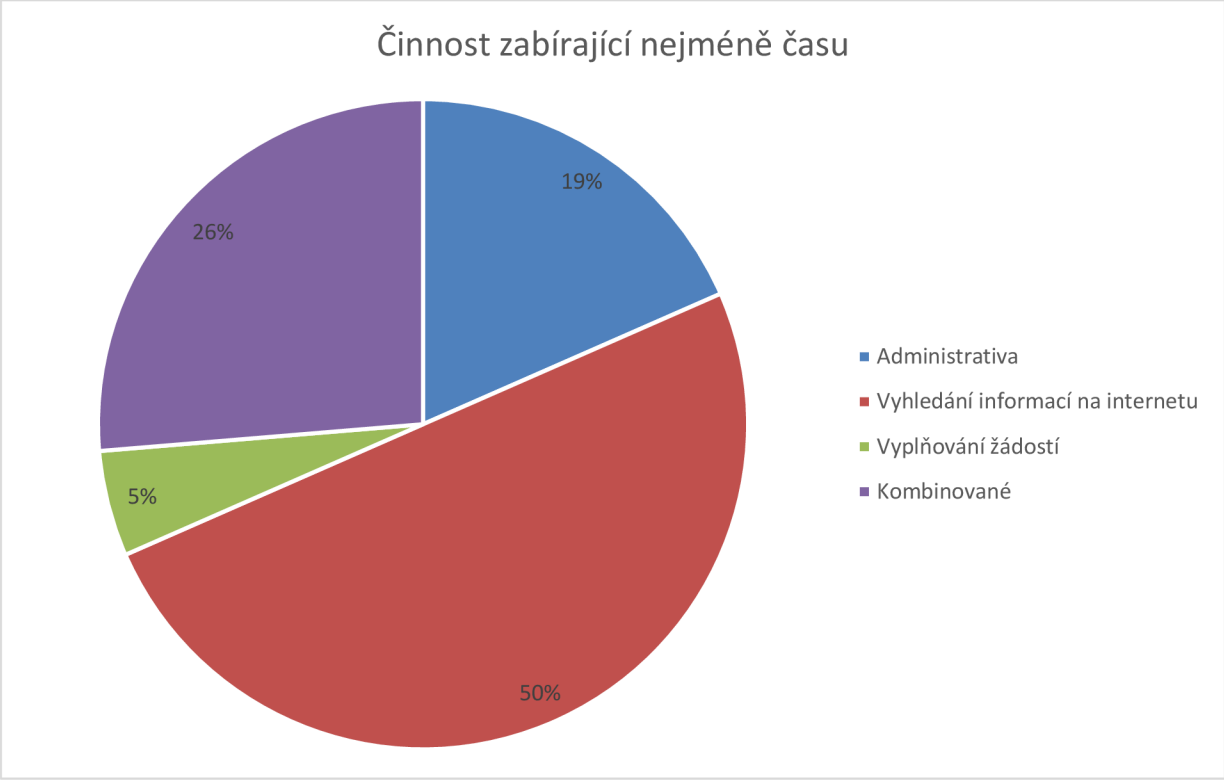

Zdroj: vlastní zpracování

TO6: Jaké metody práce s klientem využíváte?

Tato otázka byla sama o sobě těžká na zpracování, neboť 20 respondentů zvolilo, že využívají, jak metodu individuálního pohovoru, tak skupinového pohovoru. Proto jsem se rozhodla, že do grafického zpracování zahrnu možnost „kombinované“, do které budou spadat tito respondenti, kteří si zvolili možnost obojího. (dohromady 53 %). 13 respondentů zvolilo, že nejvíce využívají možnost individuálního pohovoru s klientem (34 %). Pouze 1 sociální pracovník z celkového počtu 38 zvolil možnost skupinového pohovoru (3 %). Dále můžeme z grafu vyčíst, že 2 sociální pracovníci zvolili, že nejvíce využívají metodu terapie (5 %). Zbylý 2 respondenti si vybrali možnost sociálního poradenství, jako hlavní metodu práce s klientem (5 %).

Graf č. 5: Metoda práce s klientem

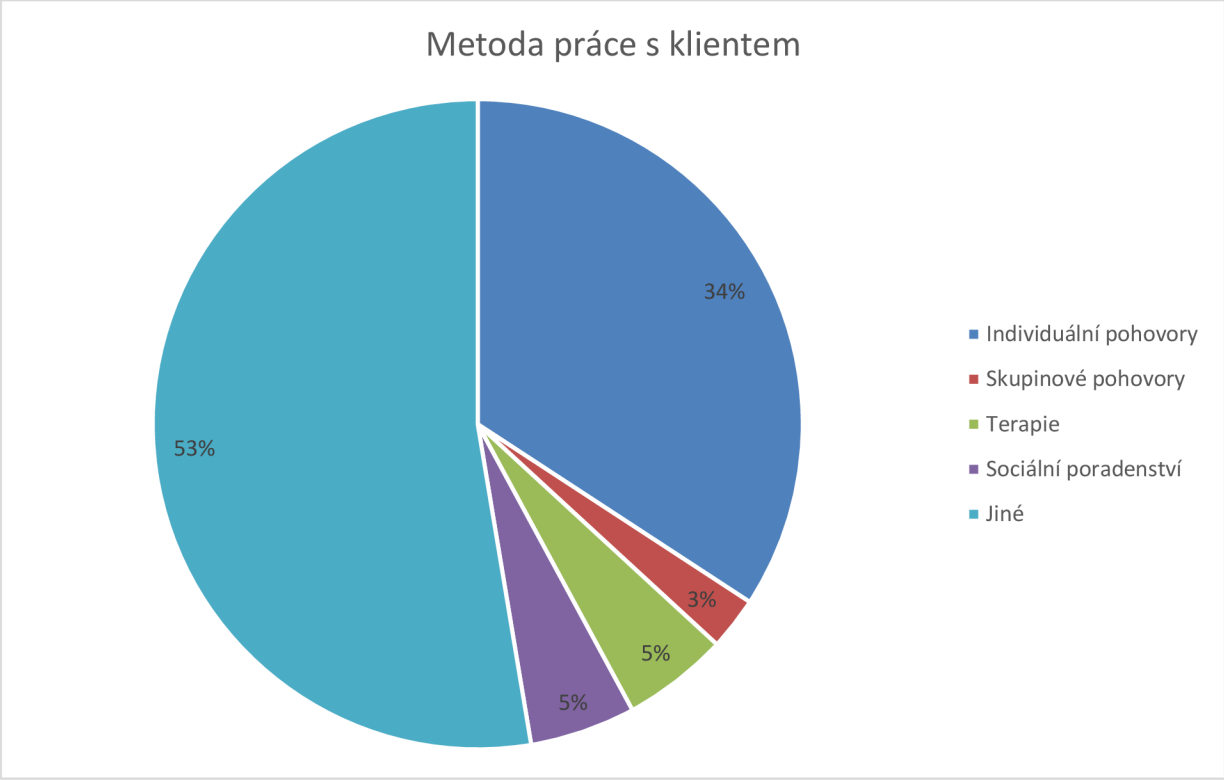

Zdroj: vlastní zpracování

TO7: Jaké téma nejčastěji řešíte s odsouzenými?

K této otázce jsem dala respondentům vybrat z několika nejčastěji řešených témat s odsouzenými. 18 respondentů uvedlo, že nejčastěji s odsouzenými řeší jejich dluhovou a finanční situaci (48 %). Druhá nejvíce vybraná možnost, kterou zvolilo 10 respondentů, byly rodinné problémy (26 %). 2 respondenti uvedli, že nejčastěji řeší vyřízení nových dokladů či ověření podpisu pro odsouzené (5 %). 3 respondenti uvedli, že pro ně nejvíce probírané téma je situace pro odsouzené po konci trestu, (8 %). Zbylých 5 respondentů vybralo možnost jiné, kde poté doplnili, že s odsouzenými řeší jejich komunikaci s úřady, kdy jim je často sociální pracovník nápomocen s tímto kontaktem anebo jsou odsouzeným nápomocni se sepsáním dopisu pro organizaci, která se zabývá adiktologickým poradenstvím či dluhovou problematikou (13 %).

Graf č. 6: Nejčastěji řešené téma

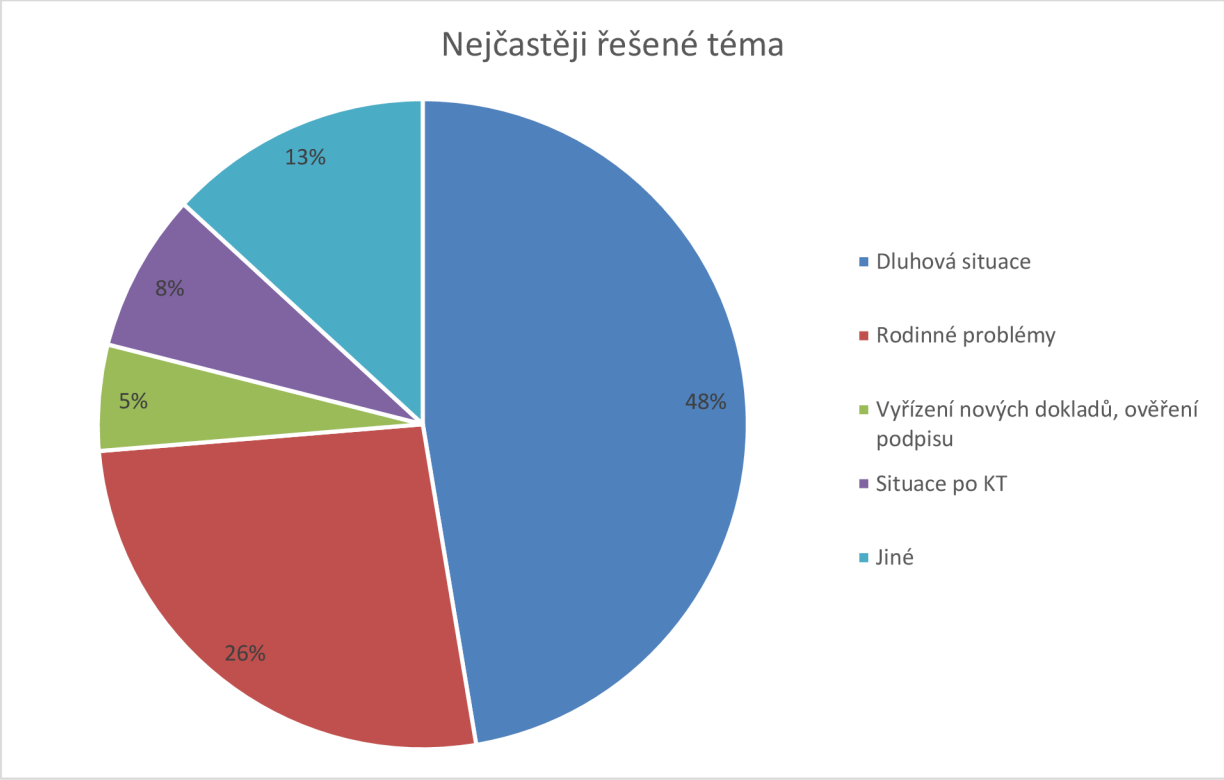

Zdroj: vlastní zpracování

TO8: Kdy a jakým způsobem začíná práce s klientem?

Nejvíce sociálních pracovníků na tuto otázku zodpovědělo, že jejich práce s klientem začíná při nástupu klienta do výkonu trestu. Z celkového počtu 38 respondentů uvedlo 26 tuto odpověď (68 %). 9 respondentů uvedlo, že jejich práce s klientem začíná v momentu, kdy si klient napíše písemnou žádost o pohovor. (24 %). Poslední 3 respondenti se nemohli rozhodnou v který moment pro ně začíná spolupráce s klientem, a proto zvolili možnost jiné, ke které poté připojili poznámku, že za ně platí obě možnosti (8 %).

Graf č. 7: Začátek spolupráce s klientem

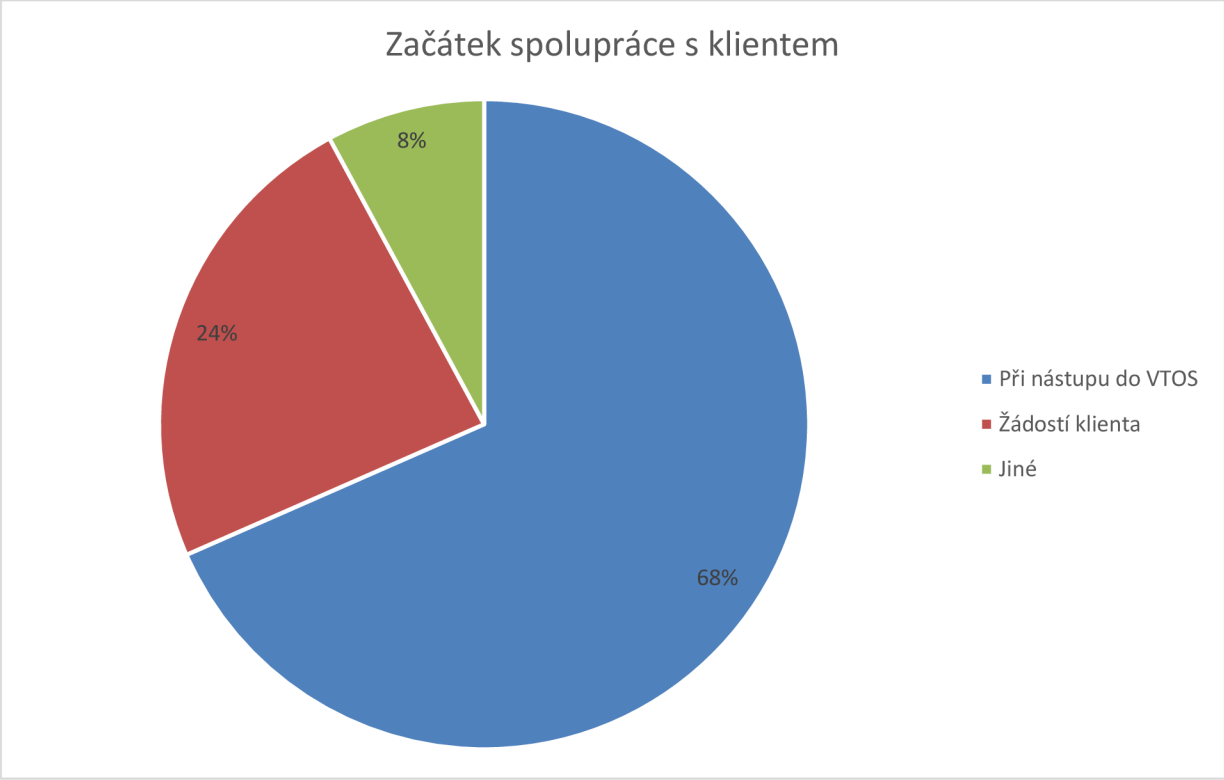

Zdroj: vlastní zpracování

TO9: Jakým způsobem pomáháte klientovi s návratem do běžného života po skončení VTOS?

Tato otázka opět nebude graficky zpracována, neboť jsem dala respondentům volnou ruku, na to mi popsat, jakým způsobem klientovi pomáhají do běžného života. Poměrná část sociálních pracovníků se shodla na tom, že klientovi pomáhají tak, že během VTOS se mu snaží zajistit bydlení a zaměstnání po KT, zároveň zajištění zaměstnání během VTOS ve věznici. Snaží se klientům pomoci zmapovat jejich dluhy, zajistit možnou rekvalifikaci, kterou daná věznice nabízí, a hlavně navázat spolupráci s rodinou, aby měl klient zajištěné zázemí.

5 respondentů se shodlo na tom, že klientům pomáhají tak, že je spojí s externími organizacemi, jako je PMS, sociální kurátor anebo tak, že jsou odsouzení zařazeni do výstupního oddílu či jsou komisí vybráni na extramurální akci mimo věznici.

Respondent č. 21 uvedl *„pokud o to odsouzený stojí snažíme se ho vždy připravit alespoň tak aby měl po výstupu – střechu nad hlavou, nějaký peníz na jídlo a cestovné, kontakt*

na sociálního kurátora, někdy se podaří domluvit s pomocí dalších organizací i zaměstnání, je to ale oboustranná práce pro nás i odsouzené, někdy jsou toho schopni sami, někdy potřebují naši pomoc a někdy o ni naopak vůbec nestojí"

Respondent č. 4 uvedl: „*Zmapování jeho situace (bydlení, zaměstnání = kam půjde po VTOS) a navázání kontaktu s neziskovou organizací nebo se sociálním kurátorem. Pokud nechce využít organizaci a ani kurátora pracujeme individuálně. Dostane seznam ubytoven v místě, kam plánuje odejít, pracovní nabídky a informace, které ještě potřebuje*."

Respondent 32: „*Pomoc při řešení následného ubytování, zaměstnání, řešení různých krizových situací, které by mohly vést k následné recidivě, navázání na další organizace již během VTOS, s kterými bude ods. v kontaktu i po propuštění, v případě velké finanční zadluženosti zajištění spolupráci s dluhovými poradci – možnost insolvence již během VTOS*"

TO10: S jakými organizacemi mimo věznici spolupracujete?

U této otázky jsem očekávala podobné odpovědi, na kterých se respondenti shodli, a to, že nejvíce spolupracují s PMS, sociálními kurátory, MěÚ a úřady práce a s neziskovými organizacemi. Větší část respondentů pouze zaslala stručně, že spolupracuje s PMS, úřady a s neziskovými organizacemi, avšak níže uvedený respondenti zaslali podrobný popis, s jakými organizacemi mimo věznici spolupracují.

Respondent č. 16 uvedl „*Nová Šance, Rubikon, Úřad práce ČR, PMS, Podané ruce, Modrý kříž, Červený kříž, Nový obzor, sociální kurátoři, dětské domovy, aj*"

Respondent č. 12: „*Nejčastěji spolek LIGHTHOUSE, VOLOLNÉ Czech, Centrum sociálních služeb – program BETA*"

Respondent č. 21 zaslal podrobnou tabulku vyhodnocení spolupráce za rok 2021, ovšem vzhledem k zachování anonymity odpověď bude přepsána „*Psychocentrum DOMEČEK, Hodonín, Tyflocentrum Břeclav, Tyfloservis Brno, o. p. s., AL PASO, Diecézní oblastní Charita, o. p. s., Žďár nad Sázavou, Podané ruce, ROMODROM, Za branou, Rubikon, Práh Břeclavsko, LIGHTHOUSE spolek*"

TO11: Jak tuto spolupráci hodnotíte?

Tato otázka navazuje na TO10. 34 respondentů uvedlo, že spolupráci s organizacemi mimo věznici hodnotí kladně (89 %). Zbylý 4 respondenti uvedli, že nejsou spokojeni se spoluprací s některými organizacemi, avšak neuvedli, z jakých důvodů (11 %).

Graf č. 8: Hodnocení spolupráce s externími organizacemi

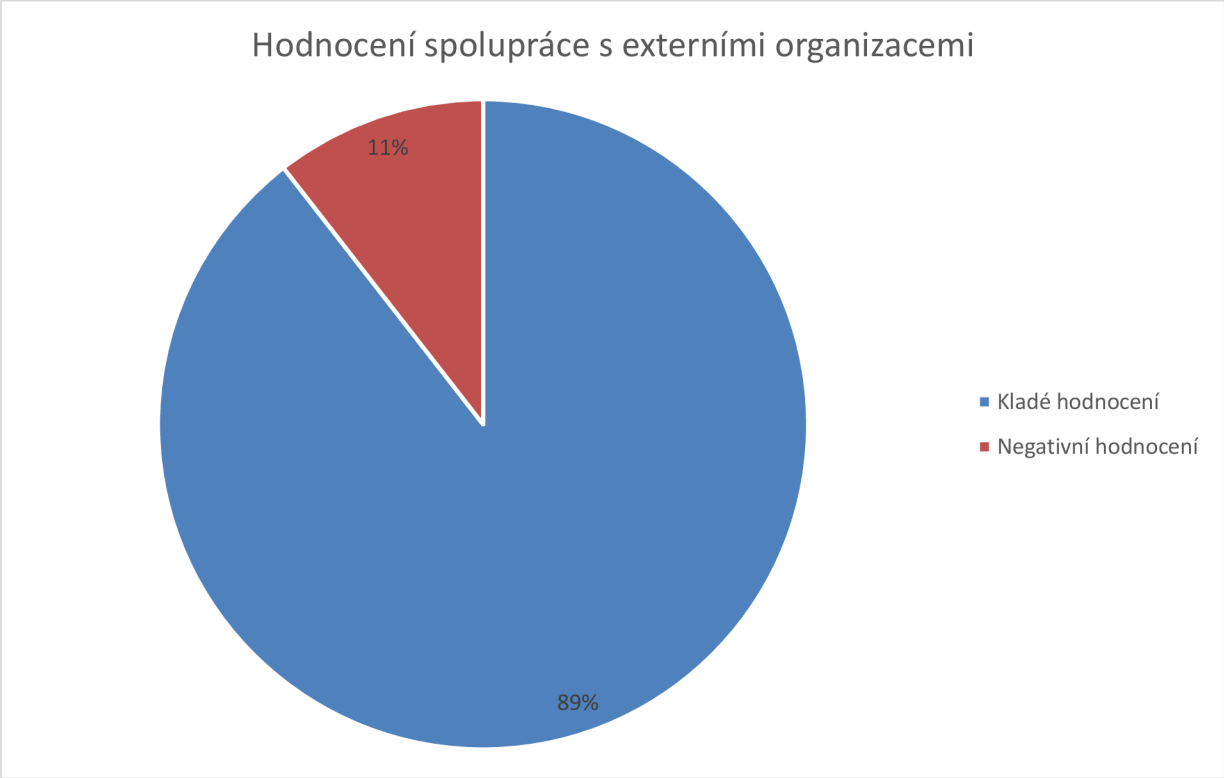

Zdroj: vlastní zpracování

TO12: Vnímáte, že je potřeba v ohledu sociální práce ve věznici nějaká změna? Pokud ano, jaká?

29 respondentů odpovědělo, že neshledávají, že by měla v sociální práci ve věznici nastat jakákoliv změna (66 %). Na tuto otázku jsem předpokládala, že pokud mi některý z respondentů odpoví, že shledává, že by v sociální práci ve věznici měla nastat nějaká změna, tak mi však nemusí odpovědět na to, jaká. Ovšem z 9 respondentů (24 %), kteří mi odpověděli ano, jich 5 uvedlo i důvod, proč by tomu tak mělo být a jaká změna by měla nastat. Většinou se však jednalo o změny k přístupu ohodnocení sociálních pracovníků a změny v jejich pracovní činnosti. Nejvíce k této odpovědi uvedl respondent č. 1 *„Konečně*

z nás nedělat holky pro všechno. Na rozdíl od ouřadů je u VS ČR osobní hodnocení poněkud mdlé, i když z mého pohledu nejde až tak o zvýšení plat. třídy (jak znám systém, kolegy, a nadřízené, rádi si pak smlsnou slovy „teď ti přidali, tu máš víc práce"), jako vytváření podmínek v zaměstnání. Stále se zapomíná, že platová třída není o množství práce, ale o ODBORNOSTI. Dále se podivuji nad skutečností, že nemáme nárok na oděvné, příslušníci však ano. Příslušníkům je nabízeno očkování proti hepatitidě B, nám nikoliv."

Dále mě velmi zaujala odpověď respondenta č. 2 *„Pracovat s klienty, kteří o pomoc požádají, nemarnit síly a čas s odsouzenými, kteří nejsou pozitivně motivováni pro změnu po KT, rozšířit možnost rekvalifikačních školení ve věznicích, zajistit vhodné technické prostředky a prostory."*

Graf č. 9: Potřeba změny v sociální práci

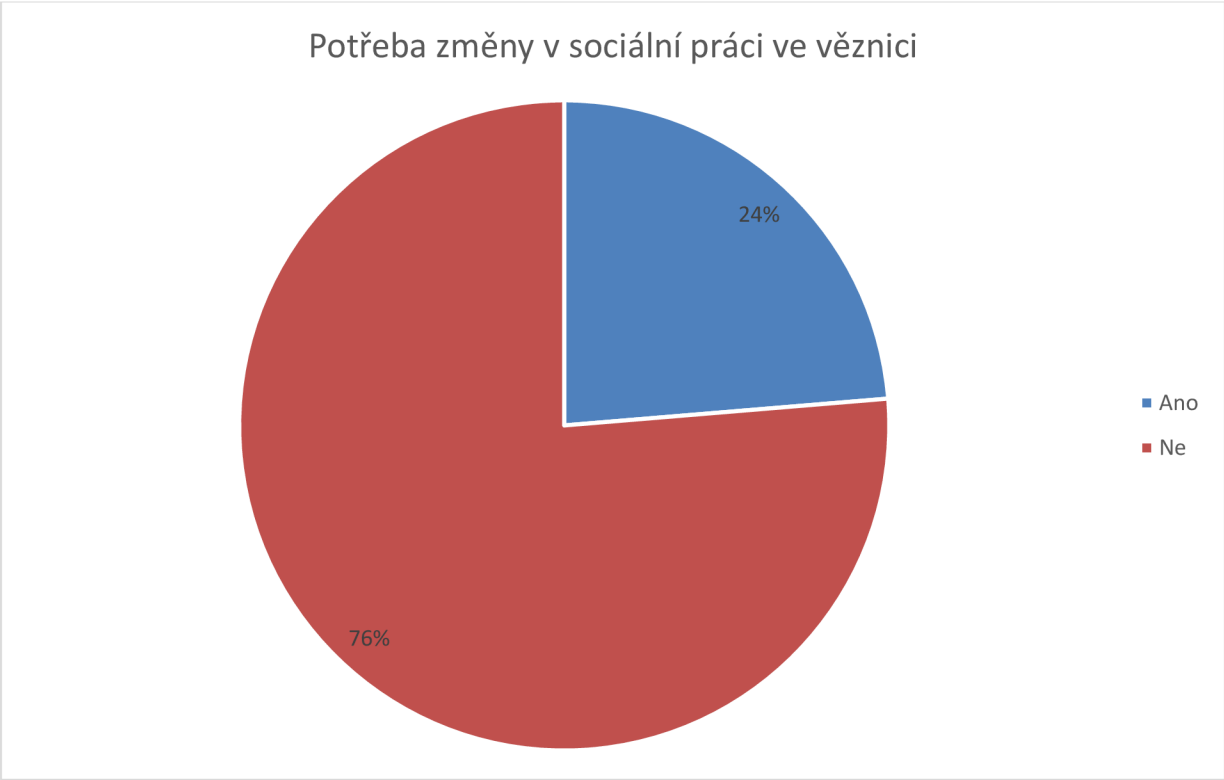

Zdroj: vlastní zpracování

5.2 Vyhodnocení dílčích cílů

DC1: Popis pracovní náplně sociálního pracovníka ve věznici

Z odpovědí sociálních pracovníků vyplynulo, že práce sociálního pracovníka ve věznici je velmi obsáhlá a komplexní. Práce sociálního pracovníka začíná již při vstupu odsouzeného do VTOS na nástupním oddělení, kde s ním je udělán vstupní pohovor za zjištěním jeho životní situace. Dotazovala jsem se sociálních pracovníků, co z jejich hlediska je nejnáročnější činností, kdy z vyhodnocení jsem došla k závěru, že se jedná o samotnou komunikaci s klientem, kdy někteří jsou nepřizpůsobiví a nechtějí s pracovníkem spolupracovat. Jako nejčastější téma, které odsouzení s pracovníkem řeší, je jejich finanční a dluhová situace. Dle názoru sociálních pracovníků je pro ně administrativa činností, která zabírá nejvíce času, naopak vyhledání informací pro odsouzené označili za činnost, která jim zabere nejméně času.

Od sociálních pracovníků jsem se také snažila zjistit, jakým způsobem pomáhají odsouzeným s návratem zpět do běžného života po skončení VTOS. Z odpovědí vyplynulo, že již během VTOS se snaží zařadit odsouzené do zaměstnání, aby měli při výstupu finanční prostředky, dále se jim snaží zajistit bydlení a zaměstnání po skončení VTOS. Jedno z důležitých témat, jak pomáhají odsouzeným s návratem je zmapování jejich dluhové situace a snaha toto řešit již v průběhu výkonu trestu. Sociální pracovník se také snaží, aby odsouzený, pokud ztratil kontakt s rodinou, tento kontakt opět obnovil.

Osobně hodnotím práci sociálního pracovníka ve věznici jako velmi časově náročnou, neboť zahrnuje práci s klientem na všech úrovních již od samotného nástupu do výkonu trestu. Opravdu mě však zaráží fakt, že většinu času však pracovníkům zabere samotná administrativa, která je někdy až nadbytečná a poté nezbývá tolik času na přímou práci s klientem.

DC2: Spolupráce sociálního pracovníka s externími organizacemi

Z odpovědí respondentů vyplynulo, že sociální pracovníci ve věznici spolupracují s velkou škálou externích organizací. Všichni sociální pracovníci se shodli na tom, že spolupracují s PMS, Městskými úřady, úřady práce, sociálními kurátory a s neziskovými organizacemi. Jediný rozdíl jsem spatřovala v tom, s jakými neziskovými organizacemi, jaká věznice spolupracuje. Většina pracovníků tuto spolupráci hodnotila kladně.

DC3: Potřeba změny sociální práce ve věznici z pohledu sociálního pracovníka

Poměrná část respondentů se shodla na tom, že neshledávají, že by v sociální práci ve věznici měla nastat nějaká změna. 9 respondentů však zastává názor, že by měla nastat určitá změna. Jejich navrhované změny se týkaly především lepšího platového ohodnocení vzhledem k náplni jejich činnosti a určitých změn v samotné náplni činnosti.

Dle mého názoru jsou sociální pracovníci ve věznici značně podhodnoceni, neboť k výkonu povolání musejí mít vysokoškolské vzdělání a neustále si doplňovat vzdělání. Těmito znaky jsou na stejné úrovni jako např. jiní odborní zaměstnanci ve věznici, kteří jsou zařazeni ve vyšší platové třídě. Dále souhlasím s názorem jednoho z respondentů, že sociální pracovníci ve věznici musejí pracovat i s klienty, kteří o pomoc nestojí nebo nejsou motivováni ke změně, k tomuto však nejsou v podstatě dány žádné materiály ani „návod“, jak s těmito klienty pracovat, neboť sociální pracovníci jsou vzděláváni a učeni k tomu, že práce s klienty je založena především na formě pomoci nikoli kontroly. A poté sociální pracovníci musejí „za pochodu“ vymýšlet, jak s takovýmto klientem pracovat.

5.3 Vyhodnocení výsledků výzkumného šetření

Hlavním cílem praktické části této diplomové práce byla analýza sociální práce ve věznicích z pohledu sociálního pracovníka. Z dotazníkového šetření bylo zjištěno, že sociální práce ve věznici je velice rozsáhlá a komplexní. Sociální pracovník ve věznici poskytuje sociálně právní poradenství, sociální rehabilitaci i krizovou intervenci pro odsouzené. Sociální pracovník pomáhá odsouzeným již při nástupu do výkonu trestu s různými problémy, jako je například rodinná a finanční situace. Sociální pracovník zpracovává v multidisciplinárním týmu komplexní zprávu o odsouzeném hned při nástupu do výkonu trestu. Pokud odsouzený projeví zájem o to, spolupracovat s externí organizací, tak sociální pracovník vystupuje v roli zprostředkovatele tohoto kontaktu. Sociální pracovník spolupracuje v rámci věznice v multidisciplinárním týmu, který je složen z vychovatele, speciálního pedagoga a psychologa, zároveň spolupracuje s externími organizacemi, jako je PMS, sociální kurátor, městský úřad v rámci vyřízení nových dokladů a ověření podpisu, dále s pestrou škálou neziskových organizací, jako je Volonté, Rubikon, Podané ruce apod. Sociální pracovník dále vyřizuje odsouzeným žádosti o důchod, podílí se na zpracování stanovisek, jako je žádost o přerušení výkonu trestu, volná vycházka, zařazení odsouzeného na pracoviště, účast na extramurálních akcích či na hodnocení odsouzeného k žádosti o podmíněné propuštění. V posledních dvou letech z důvodu pandemie COVID – 19, se sociální pracovník začal podílel na zajišťování SKYPE kontaktu odsouzeného s rodinnými příslušníky či pomáhajícími organizacemi, jako je PMS, SANANIM, Laxus, dále ověřuje telefonní číslo, pokud si odsouzený podá žádost o schválení kontaktu na osobou blízkou. Každý sociální pracovník by měl vést aktivitu na oddílech, které jsou mu přiděleny, jedná se o sociálně právní gramotnost a finanční gramotnost.

Na sociální pracovníky je kladena velká zodpovědnost, co se týče návratu odsouzeného zpět do běžného života. Jejich náplň činnosti je velmi náročná a často je na ně předávána i zodpovědnost jiných pracovníků. Sociálním pracovníkům jsem kladla i otázku, zda spatřují, že by měla v sociální práci ve věznici nastat nějaká změna. Sociální pracovníci si nejvíce stěžovali na fakt, že jsou přehlceni administrativou a poté jim nezbývá již tolik času na samotnou přímou práci s klientem. Administrativa, kterou sociální pracovník musí vést, se týká zpracování různých stanovisek, aktivit, záznamy o jednání s klientem, které se zároveň píší do elektronické databáze vězeňského informačního systému, toto jim zabere více jak 50 % jejich času.

Co vidím jako hlavní problém, který i někteří sociální pracovníci vyzdvihli, je ten, že i přes to, že mají stejné vzdělání jako ostatní odborní zaměstnanci, s kterými jsou v multidisciplinárním týmu, tak je sociální pracovník finančně podhodnocen, protože není brán jako „sociální pracovník“, ale jako „pracovník odborného zacházení – sociální pracovník“, tedy má nižší platovou třídu. I tato skutečnost může vést k tomu, že sociálních pracovníků ve věznicích v ČR je málo.

Závěr

Poslední řádky této práce budou věnovány závěru, ve kterém bych ráda shrnula obsah teoretické i praktické části a zhodnotila celkový přínos mé práce. Téma diplomové práce jsem si zvolila z toho důvodu, že již druhým rokem pracuji jako sociální pracovník ve věznici s ostrahou a větší část společnosti nemá skoro žádné povědomí o tom, co tato práce obnáší a jaká je samotná náplň práce sociálního pracovníka ve věznici.

Úvod teoretické části byl zaměřen na základní pojmy, které jsou spojeny s vězeňstvím, jako je např. vazba, věznice, rozdělení trestných činů, orgány, které spolupracují s věznicí. Následně byla popsána věznice jako organizace. Nakonec byla popisována samotná sociální práce ve věznici a jakým způsobem je vykonávaná činnost sociálního pracovníka ve věznici.

Empirická část diplomové práce se zaměřovala na analýzu sociální práce z pohledu sociálního pracovníka ve věznici. Hlavní výzkumná otázka byla rozdělena do tří dílčích cílů, kdy první dílčí cíl se zaměřoval na samotný popis činnosti sociálního pracovníka, druhý cíl se zaměřoval na externí organizace, s který pracovník spolupracuje a poslední dílčí cíl byl zaměřen na názor sociálních pracovníků, zda spatřují, že by v sociální práci ve věznici měla nastat nějaká změna.

Celkovým cílem práce bylo vytvořit ucelený pohled na sociální práci ve věznici. Bylo úkolem analyzovat činnost sociálních pracovníků ve věznici. Cíl práce byl dle mého názoru splněn.

Vzhledem ke zjištěním získaných v rámci empirické části bych ráda vyzdvihla fakt, že na sociálního pracovníka, jak jsem již uvedla, je kladena velká zodpovědnost, avšak někteří sociální pracovníci mají na starost přes 200 odsouzených najednou, kdy nemůžou věnovat každému tolik času, kolik by potřeboval, protože by pracovník poté nestíhal ostatní práci. Myslím si, že by nebylo od věci, aby vzniklo více tabulkových míst pro sociální pracovníky ve věznici, aby sociální pracovník měl dostatek času se individuálně zaměřovat na klienty. S tímto poznatkem se pojí i fakt, že sociální pracovníci ve věznici jsou nepostradatelnou složkou tohoto systému a někdy se mohou cítit vůči ostatním odborným zaměstnancům opomíjeni či méněcenně, vzhledem k tomu, že musí mít vysokoškolské vzdělání a splňovat požadavky dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, a i přes to jsou finančně podhodnoceni oproti svým kolegům.

Ráda bych zdůraznila i fakt, že sociální práce ve věznici je náročná tím, že klienti jsou často nemotivováni ke spolupráci anebo naopak jsou motivováni pouze účelově, aby se zvýšila jejich

šance na podmíněné propuštění. Sociální pracovník poté často může svou práci brát jako vyčerpávající a zbytečnou vzhledem k faktu, že vynaloží veškeré úsilí a snahu k tomu, aby klientovi pomohl se začleněním do společnosti a poté se velké procento těchto klientů vrací zpět do výkonu trestu, kde jejich spolupráce začíná od znovu. Z tohoto poznatku poté vyvstává otázka, zda by se neměla zvýšit návaznost služeb v postpenitenciární péči.

Dle mého názoru mohu říci, že je velký nedostatek literatury, ať již české či zahraniční, na samotné téma sociální práce ve věznicích, který mi ve sběru informací značně chyběl. Sociální práce je jednou z nejdůležitějších složek v rámci výkonu trestu, avšak nejsou o ní skoro žádné zmínky. Diplomová práce je tedy primárně určena pro veřejnost či studenty, kteří se zajímají o uplatnění jako sociální pracovník ve věznici, ale také pro samotné sociální pracovníky, kteří se tématu chtějí dozvědět něco více.

Seznam použité literatury

Tištěné zdroje:

BAJCURA, Lubomír. 1999. *Práva vězně: od vazby po propuštění z trestu odnětí svobody.* Praha: Grada Publishing, 1999. ISBN 80-7169-555-6.

ČERNÍKOVÁ, Vratislava. 2008. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity.* Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk , 2008. ISBN 978-80-7380-138-0.

DRAHÝ František, HŮRKA, Jindřich a PETRAS, Michal. 2018. *Charakteristiky odsouzených v českých věznicích.* Praha : Vězeňská služba České republiky, 2018. ISBN 978-80-270-5197-7.

DRAŠTÍK, Antonín a al., et. 2015. *Trestní zákoník.* Praha : Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-790-4.

HOSPODKA, Milan. 2006, České vězeňství, Praha: Vězeňská služba ČR, 2006. ISSN 1213-9297

JUSTOVÁ, Martina. 2005. *Cisár je nahý.* Bratislava : Oto Németh, 2005. ISBN 80-88949-79-3.

KALVODOVÁ, Věra. 2016. *Trest odnětí svobody a jeho výkon* . Praha : Wolters Kluwer ČR, 2016. ISBN 978-80-7552-163-7.

KUCHTA, Josef a VÁLKOVÁ, Helena. 2005. *Základy kriminologie a trestní politiky.* Praha : C.H.Beck, 2005. ISBN 80-717-981-34.

LEŠKOVÁ, Lýdia. 2013. *Sociálny pracovník v penitenciárnej a postpenitenciárnej starostlivosti.* Brno : Tribun EU, 2013. ISBN 978-80-263-0554-5.

MATOUŠEK, Oldřich a kol., a. 2008. *Metody a řízení sociální práce, Vyd. 2.* Praha : Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-502-8.

MATOUŠEK, Oldřich. 2003. *Metody a řízení sociální práce.* Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2.

MATOUŠEK, Oldřich. 2003. *Slovník sociální práce.* Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-549-0.

MATOUŠEK, Oldřich. 2012. *Základy sociální práce.* Praha : Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0211-0.

PAYNE, Malcolm, 2014. *Modern Social Work Theory.* Londýn: Oxford University Press. ISBN 978-0190615246

RAZSKOVÁ, Tereza a HOFERKOVÁ, Stanislava. 2018. *Kapitoly z penologie I., Vězeňství.* Hradec Králové : Gaudeamus, 2018. ISBN 978-80-7435-716-9.

RAZSKOVÁ, Tereza a HOFERKOVÁ, Stanislava. 2018. 2014. *Kapitoly z penologie II.* Hradec Králové : Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-378-9.

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČR. 2004. *Sborník referátů z mezinárodní konference - Evropské vězeňské systémy.* Praha : Generální ředitelství Vězeňské služby ČR, 2004. ISBN 80-239-3645-X.

Sociální práce v zařízeních výkonu trestu. **2012.** Hradec Králové : Univerzita Hradec Králové, 2012. ISBN 978-80-7435-215-7.

ŠTERN, Pavel a al, et. 2009. *Probace a mediace - možnosti řešení trestných činů* . Praha : Portál, 2009. ISBN 978-80-736-7757-2.

TOMEŠ, Igor. 2011. *Obory sociální politiky.* Praha : Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-868-5.

Elektronické zdroje:

Generálný riaditeľ Zboru väzenskej a justičnej stráže. 2008. *Rozkaz č. 60/2008.* 2008.

HANZELOVÁ, Jiřina. 2018. Sociální novinky. *Sociální práce ve vězeňství.* [Online] 29. Říjen 2018. [cit. 2022-02-11]. Dostupné z: http://socialninovinky.cz/novinky-v-socialni-oblasti/557-socialni-prace-ve-vezenstvi.

HNIDKOVÁ, Ivana. 2012. Sociální práce ve vězeňství. [Online] 2012. [cit. 2022-02-20]. Dostupné z: www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/Konference/Konference_2012/Hnidkova_Socialni-prace.pdf.

Laxus z.ú. . 2017. Laxus z.ú. *laxus.* [Online] 2017. [cit. 2022-02-24]. Dostupné z: https://www.laxus.cz/.

Ministerstvo spravedlnosti ČR. 2016. Vězeňská služba ČR. *vscr.cz.* [Online] 3. Únor 2016. [cit. 2022-01-05]. Dostupné z: https://www.justice.cz/documents/12681/762277/Koncepce-vezenstvi.pdf/21e4adce-3e8b-48de-b2e4-2cca9d63475b.

Policie ČR. 2021. Obět trestného činu a poškozený v trestním řízení. *https://www.policie.cz/clanek/obet-trestneho-cinu-a-poskozeny-v-trestnim-rizeni.aspx.* [Online] 2021. [cit. 2021-12-15]. Dostupné z: https://www.policie.cz/clanek/obet-trestneho-cinu-a-poskozeny-v-trestnim-rizeni.aspx.

Vězeňská služba ČR. 2021. https://www.vscr.cz/. *Vězeňská služba ČR.* [Online] 2021. [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: https://www.vscr.cz/.

Vězeňská služba ČR. 2022. vscr. *Zaměstnávání odsouzených.* [Online] Vězeňská služba, 2022. [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: https://www.vscr.cz/sekce/zamestnavani-odsouzenych.

Vězeňská služba ČR. 2022. vscr. *Aktuální počty zaměstnaných vězňů.* [Online] Vězeňská služba ČR, 2022. [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: https://www.vscr.cz/sekce/aktualni-pocty-zamestnanych-veznu.

Věznice a ÚVZD Opava. 2022. Věznice a ÚVZD Opava - specializované oddělení. *https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-a-upvzd-opava/sekce/specializovane-oddeleni.* [Online] 2022. [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-a-upvzd-opava/sekce/specializovane-oddeleni.

Věznice Jiřice. 2021. *Vnitřní řád pro odsouzené Věznice Jiřice.* [Dokument] Jiřice, 2021. č.j. VS -125145/ČJ-2021-802432. [cit. 2022-02-02]. Dostupné z: https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/jirice/ostatni/vnitrni-rad-veznice-jirice-ucinny-od-4-8-2021.pdf

Věznice Nové Sedlo, Vězňská služba. 2018. Věznice Nové Sedlo. *Věznice Nové Sedlo.* [Online] 10. Duben 2018. [cit. 2022-01-01]. Dostupné z: https://www.vscr.cz/veznice-nove-sedlo/novinky/socialni-prace-ve-vezenstvi/.

Věznice Rapotice. 2022. Věznice Rapotice - oddělení pro trvale pracovně nezařaditelné. *https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-rapotice/sekce/oddeleni-pro-trvale-pracovne-nezaraditelne.* [Online] 2022. [cit. 2022-01-25]. Dostupné z: https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-rapotice/sekce/oddeleni-pro-trvale-pracovne-nezaraditelne.

Věznice Světlá nad Sázavou. 2022. Věznice Světlá nad Sázavou - odnětí svobody matek nezletilých dětí. *https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-svetla-nad-sazavou/sekce/vykon-trestu-odsouzenych-matek-s-detmi.* [Online] 2022. [cit. 2022-01-11]. Dostupné z: https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-svetla-nad-sazavou/sekce/vykon-trestu-odsouzenych-matek-s-detmi.

Věznice Valdice. 2022. Věznice Valdice - Specializované oddělení. *https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-valdice/sekce/specializovane-oddeleni.* [Online] 2022. [cit. 2022-01-08]. Dostupné z: https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-valdice/sekce/specializovane-oddeleni.

Volonté o.p.s. 2020. Volonté. [Online] 2020. [cit. 2022-02-22]. Dostupné z: https://www.volonte.cz/veznice.

Legislativa:

ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 108 o sociálních službách ze dne 14. března 2006. In: Sbírka zákonů České republiky, částka 37. Dostupné také z: https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108

ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 169 o výkonu trestu odnětí svobody a o změne některých souvisejících zákonů ze dne 30. června 1999. In: Sbírka zákonů České republiky, částka 58. Dostupné také z: https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-169

ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 40 ze dne 08. ledna 2009. In. Sbírka zákonů České republiky, částka 11. Dostupné také z: https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40.

ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 555 o Vězeňské a justiční stráži České republiky ze dne 17. listopadu 1992. In: Sbírka zákonů České republiky, částka: 112. Dostupné také z: https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-555.

Seznam obrázků

Obr. 1: Mapa věznic v ČR 20

Obr. 2: Motivační činitelé PSVD ve středním stupni 22

Obr. 3: Motivační činitelé PSVD ve vysokém stupni 23

Seznam tabulek

V textu:

Tabulka č. 1 30

Tabulka č. 2 33

Tabulka č. 3 47

Tabulka č. 4 49

Seznam grafů

Graf č. 1: Pracovní doba 51

Graf č. 2: Nejnáročnější činnost s ohledem na náplň pracovní činnosti 52

Graf č. 3: Činnosti zabírající nejvíce času 53

Graf č. 4: Činnosti zabírající nejméně času 54

Graf č. 5: Metoda práce s klientem 55

Graf č. 6: Nejčastěji řešená téma 56

Graf č. 7: Začátek spolupráce s klientem 57

Graf č. 8: Hodnocení spolupráce s externími organizacemi 59

Graf č. 9: Potřeba změny v sociální práci 60

Seznam příloh

Příloha A: Vzor dotazníku I

Příloha A: Vzor dotazníku

1. Co je pracovní náplní sociálního pracovníka ve věznici?

2. Jaká je Vaše pracovní doba?
    a. 8 hodin
    b. 10 hodin
    c. 12 hodin
    d. Jiná (prosím napište počet hodin)

3. Co je nejnáročnější s ohledem na náplň pracovní činnosti?
    a. Komunikace s klientem
    b. Zpracování stanovisek
    c. Administrativa
    d. Jiné (prosím popište)

4. Jaká činnost Vám zabere nejvíce času?
    a. Administrativa
    b. Přímá práce s klientem
    c. Vyhledání informací na internetu
    d. Vyplňování žádostí
    e. Jiná (prosím popište)

5. Jaká činnost Vám zabere nejméně času?
    a. Administrativa
    b. Přímá práce s klientem
    c. Vyhledání informací na internetu
    d. Vyplňování žádostí
    e. Jiné (prosím popište)

6. Jaké metody práce s klientem využíváte?
    a. Individuální pohovory
    b. Skupinové pohovory
    c. Terapie
    d. Sociální poradenství
    e. Jiné (prosím popište)

7. Jaké téma nejčastěji řešíte s odsouzenými?
    a. Dluhovou situaci
    b. Rodinné problémy
    c. Vyřízení nových dokladů, ověření podpisu
    d. Situace po KT
    e. Jiné (prosím popište)

8. Kdy pro Vás začíná práce s klientem?
    a. Při nástupu do VTOS
    b. V momentu, kdy o klient požádá o pomoc
    c. Jiné (prosím popište)

9. Jakým způsobem pomáháte klientovi s návratem do běžného života po skončení VTOS?

10. S jakými organizacemi mimo věznici spolupracujete?

11. Hodnotíte tuto spolupráci kladně?
    a. Ano
    b. Ne

12. Vnímáte, že je potřeba v ohledu sociální práce ve věznicích nějaká změna? Pokud ano, jaká?
    a. Ano
    b. Ne